

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Minttu Rätty, Sari Sivonen, Jenny Saarela,
Heli Laurikainen & työryhmä

AISTIEN-MENETELMÄ

Minttu Rätty, Sari Sivonen, Jenny Saarela,
Heli Laurikainen & työryhmä

AISTIEN-MENETELMÄ

Copyright © tekijät ja Laurea-ammattikorkeakoulu 2015

Kannen kuva: Laurea-ammattikorkeakoulu/
Nanna Paajanen

ISSN-L 2242-5241
ISSN 2242-5241 (painettu)
ISSN 2242-5225 (verkko)

ISBN 978-951-799-397-5 (painettu)
ISBN 978-951-799-398-2 (verkko)

Grano Oy, Kuopio 2015

3. uusittu painos

Sisällysluettelo

1. Johdanto	6
2. Mikä on Aistien-menetelmä?	8
2.1. Menetelmän tarkoitus	8
2.2. Aistien-tilan tavoitteet	9
3. Aistien-tila fyysisenä tilana	12
3.1. Kiitenä tila	12
3.2. Liikuteltava tila	15
3.3. Aistien-tila tilapäisenä ratkaisuna	15
4 Käytännön vihjeitä tilan rakentamiseen	16
4.1 Yleistä tilasta	16
4.2 Kuvamaailmasta	17
4.3 Esineistä	19
4.4 Maut ja hajut	20
4.5 Äänimaailma	21
4.6 Tekijänoikeudet	22
4.7 Ohjeita tilan emännöintiin/ isännöintiin	22
5 Aistien-tilan rakentaminen ryhmäprosessina	24
5.1 Työskentelyn aloittaminen	25
5.2 Tapaamiset	27
5.3 Muistojen, tiedon ja muun tapaamisissa kertyneen aineiston muuntaminen Aistien-tilaksi	28
5.4 Prosessin päättäminen	30
5.5 Vihjeitä prosessin vetäjälle	30
6 Menetelmän taustalla	31
6.1 Sosiokulttuurinen innostuminen	31
6.2 Identiteettineuvottelu	33
6.3 Moniaistinen työ	33
6.4 Muistelutyö	34
6.5 Avoimet oppimisympäristöt	35
6.6 Moniaistisuus oppimisessa	35
7 Aistien-verkosto	37
Lähteet	39
Kirjoittajat	40

1. JOHDANTO

Olisiko luokkatilassa mahdollista vierailla toisessa kulttuurissa tai ajassa?

Miten museokävijä voisi kertoa ja jakaa omia muistojaan ja historiaansa?

Miten julkinen tila olisi kävijän muokattavissa?

Millainen on luokkatila, joka muovautuu oppimisen mukaan?

Miten tila voisi edistää kohtaamista?

Tämä opas on suunnattu sinulle, joka haluat hyödyntää elämyksellisyyttä ja moniaistisuutta työssäsi. Elämyksellinen tila sopii sekä oppimisen tueksi että hyvinvoinnin lähteeksi.

Kirjassa esitellään Aistien - Avoimia oppimisympäristöjä kehittämässä -hankkeessa kehitettyä elämyksellisyyttä hyödyntävää menetelmää. Aistien-menetelmän tarkoituksena on voimaannuttaa ja tarjota elämyksiä sekä tilan rakentajille että tilassa vieraileville. Tilassa hyödynnetään nykyteknologiaa elämysten tuottamiseen, mutta se toimii erilaisten virtuaalisten ympäristöjen vastapainona ainona ihmisten kohtaamisen tilana.

Aistien-menetelmän taustalla on Laurea-ammattikorkeakoulussa vuodesta 2008 alkanut kehittämistyö elämyksellisen ja kohtaamista edistävän tilan käytöstä sekä opetuksen että sosiaalityön menetelmänä. Vuodesta 2011 ideaa on kehitetty valtakunnallisessa Aistien-hankkeessa, jolloin myös ajatus tilan käytöstä laajeni erilaisille kohderyhmille ja erilaisissa ympäristöissä käytettäväksi.

Aistien-menetelmällä tarkoitamme hankkeessa kehitettyä toimintatapaa tai -mallia, joka toisaalta pohjautuu eri aisteja stimuloivan tilan käyttämiseen ja toisaalta yhteiseen prosessiin, jossa tilaa rakennetaan.

Menetelmää on kehitetty verkostossa, jossa on erilaisia toimijoita, joten menetelmä on määritelty melko väljästi. Ajatuksena on, että menetelmä kehittyy koko ajan ja tämän oppaan tarkoituksena on jakaa niitä kokemuksia, joita hankkeessa on todettu toimiviksi.

Luvussa kaksi kuvataan Aistien-menetelmää, sen rakentamista ja käyttömahdollisuuksia. Luvussa kolme kuvataan, millaisia erilaisia toteutuksia Aistien-tilasta tilaratkaisuna on. Tiloja voidaan toteuttaa kiinteänä tilana, jolloin luokka, kerhotila tms. varustetaan helposti muunneltavaksi tilaksi. Moniaistinen tila voidaan myös toteuttaa liikuteltavana tilana. Luvussa neljä annetaan ohjeita tilan rakentamiseen. Siinä myös kuvataan valmiin tilan käyttämistä kohtaamis- ja oppimisympäristönä. Luvussa viisi kuvataan prosessia, jossa ihmiset yhdessä suunnittelevat ja rakentavat Aistien-tiloja, ja mitä tällaista prosessia vetäessä tulisi ottaa huomioon.

Luvussa kuusi kuvataan menetelmän taustalla olevia teoreettisia käsitteitä ja perustellaan, miksi Aistien-tila on haluttu kehittää. Taustakäsitteitä ovat mm. identiteettineuvottelu, moniaistisuus voimaantumisen ja oppimisen välineenä, yhteisöllisyyden edistäminen sekä avoimen oppimisympäristön käsite.

Toivottavasti tämä opas antaa sinulle ideoita siitä, miten voit soveltaa Aistien-menetelmää omassa toimintaympäristössäsi.

2. MIKÄ ON AISTIEN-MENETELMÄ?

2.1 Menetelmän tarkoitus

Aistien-menetelmä on sovellettavissa erilaisille toimijaryhmille ja erilaisiin käyttötarkoituksiin. Toimijat itse määrittelevät toiminnan tavoitteet ja toteutustavan, mikä tekee siitä hyvin käyttäjälähtöisen.

Aistien-menetelmälle on tyypillistä:

- **moniaistisuuden hyödyntäminen**
- **vuorovaikutuksen, hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen**
- **erilaisten toimijoiden (henkilöiden ja taustatahojen välinen) yhteistyö**

Aistien-menetelmän ydin on siis **Aistien-tila**, jolla tarkoitetaan helposti muunneltavaa eri aisteille elämyksiä antavaa tilaa. **Helppo muokattavuus** tarkoittaa, että tilaa käyttävät ihmiset voivat muokata sen oman näköisekseen: tilassa voi hetkeksi palata lapsuutensa maisemiin tai kuvitella vieraillevansa jossain vieraassa kulttuuriympäristössä. Tilan voi rakentaa siten, että ihminen voi kuvitella hetken olevansa jossain toisessa paikassa tai ajassa. Tila tarjoaa **elämyksiä kaikille aisteille**: tilan maisemat, äänet, tuoksut, maut ja esineet johdattavat kävijää erilaisiin ympäristöihin. Eri aistien avulla voidaan vahvistaa kokomusta tai viestiä. **Elämyksellisyys** edistää tilassa tapahtuvaa vuorovaikutusta, tukee tilaa käyttävien ihmisten hyvinvointia tai edistää oppimista.

Tilan ei ole tarkoitus olla näyttely, vaan paikka, jossa erilaiset ihmiset voivat kohdata toisensa. Tilat eivät ole autenttisia kopioita todellisuudesta, vaan viitteellisiä, ajatuksia, muistoja ja tunteita herättäviä. Ympäristö **toimii keskustelun, ajatusten ja oppimisen** virittäjänä.

Valmiin tilan lisäksi koko **prosessi, jossa ihmiset suunnittelevat ja rakentavat ympäristöä yhdessä, on tärkeä**. Tilasta tulee aina tekijöidensä näköinen. Yhteistoiminnalla ja verkostoitumisella tarkoitetaan, että tilojen toteutukset tapahtuvat **paikallisissa verkostoissa**, usein **eri**

toimijoiden välisenä yhteistyönä. Tällainen konkreettinen yhdessä tekeminen edistää vuorovaikutusta, toinen toiseltaan oppimista ja yhteisöllisyyttä. Toimijoina voi olla esimerkiksi eri organisaatioita, kulttuurista tai ikäryhmää edustavat ihmiset.

2.2 Aistien-tilan tavoitteet

Aistien-menetelmä soveltuu moneen eri tarkoitukseen ja tätä kautta myös toiminnan tavoitteet voivat olla erilaisia. Tilaa voidaan käyttää **yhteisöllisyyden edistämiseen** esimerkiksi työstämällä yhteistä historiaa. Yhteinen historia voi olla paikallishistoriaa eli ryhmän jäsenten asuinpaikkakunnan historiaa tai se voi liittyä johonkin muuhun kaikkia ryhmän jäseniä yhdistävään asiaan, kuten ammattiin, harrastukseen tai elämäntilanteeseen.

Toiminnan tavoitteena voi olla **voimaantuminen**, jolloin toiminnan kautta tuotetaan osallistujille ajatuksia herättäviä, elämyksellisiä hetkiä sekä pohditaan asioita, jotka ovat osallistujille tärkeitä. Tällöin teemana voivat olla erilaiset yhteiseen kokemusmaailmaan liittyvät teemat: perhejuhlat, historialliset tapahtumat tai vaikka mielenkiintoinen kirja, jonka luoma mielenmaisema voidaan tehdä tilassa näkyväksi. Prosessin tarkoituksena voi olla myös

Burmalaista kulttuuria äidiltä lapsille

”Kulttuuri häviää. Kukaan ei tunne burmalaisia, kukaan ei tiedä missä meidän maa on. Haluaisimme enemmän oman kulttuurin toimintaa, mutta meillä ei ole aikaa, eikä lapsellakaan ole sopivaa aikaa. Lapset menevät enemmän Suomen kulttuuriin kuin omaan. Siitä tulee paha mieli. Lapsen pitää tietää mitä oma kulttuuri on. Jos joku kysyy, pitää osata vastata.”

Laurea-ammattikorkeakoulun opiskelijat tekivät Aistien-menetelmällä toiminnallisen opinnäytetyön, jossa yhdessä burmalaisten äitien kanssa toteutettiin moniaistinen tila. Tilan avulla haluttiin tukea burmalaisten äitien omaa kulttuuria ja esitellä sitä heidän lapsilleen. Ryhmätapaamisissa keskusteltiin äideille tärkeistä asioista. Esiin nousseiden teemojen pohjalta äidit suunnittelivat ja rakensivat burmalaisen moniaistisen tilan, jonne he kutsuivat lapsensa. Äitien antama palaute toiminnasta oli positiivista. Ryhmätapaamiset olivat heille tärkeitä ja myös lapset olivat oppineet paljon uutta burmalaisuudesta. Tässä toiminnallisessa opinnäytetyössä moniaistinen tila toimi onnistuneesti kulttuurin tukemisen välineenä.

arvoista keskusteleminen: **yhteisen arvomaailman pohjittaminen**, näkyväksi tekeminen ja toisaalta ristiriidoista keskusteleminen.

Tilan rakentamisen tavoitteena voi olla **oppiminen**: tavoitteena on oppia historiasta, toisesta kulttuurista tai maantiedosta. Tällöin rakennetaan faktatietoon perustuva tila.

Usein tilan tarkoituksena on myös **tiedon välittäminen** ryhmältä toiselle. Tilan rakentajat haluavat siis kertoa jostain itselle tärkeästä tai tutusta asiasta kohderyhmälle. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi vähemmistökulttuurista tai maahanmuuttajien kotimaasta kertominen valtaväestölle, paikallishistoriasta kertominen nuorille tai nuorten arjesta kertominen heidän vanhemmilleen.

Yhteisöllisyyden edistäminen

- muistelutilat: paikallishistorian kerääminen, sauna-kulttuurin muistelu

- tilat, joissa eri kulttuuriryhmien jäsenet esittelevät omaa taustaansa toisilleen
- tila, jossa ”roolit vaihtuvat”, enemmistöstä tulee hetkeksi vähemmistö ja vähemmistöstä enemmistö ja näin opitaan ymmärtämään toisen taustaa
- tila, jossa kerätään kehitysideoita yhteisölle

Voimaantuminen

- julkisen paikan muovaamista tilan käyttäjien näköisiksi: tila ohjauksen tai sosiaalisuuden asiakastilana
- kirjastossa tila, jota asiakkaat voivat muokata
- muistelutilat: yhdessä muistelu voimaannuttaa, henkilökohtaisiin muistoihin perustuvat tilat rakennetaan onnellisten muistojen pohjalta
- elämyksellisyys herättää tunteita: tunteiden tunnistaminen ja läsnäolo on tärkeä osa oppimista ja oman hyvinvoinnin edistämistä

Aistien-menetelmän käytöstä yhteisöllisyyden vahvistamisessa

Koijärven alueen kylät toteuttivat yhteisvoimin kolmella kylätalolla kiertävän Aistien-tilan, joka tutustutti kylien historiaan, nykypäivän elämään ja tulevaisuuden ideoihin. Tilan sisältö suunniteltiin ja toteutettiin yhdessä neljän eri kylän asukkaiden ja kyläyhdistysten kanssa ohjaajan avustuksella. Kolmiosainen Aistien-tila muodosti polun, jonka varrelta löytyi kylille keskeisiä aiheita kuvien, piirustusten, esineiden ja tarinoiden kautta kerrottuna. Aistientila tavoitti eri kylien asukkaat hyvin, vierailijat viihtyivät tilassa ja toteutus koettiin kyliä ja kyläläisiä yhdistävänä. Kylätalot pulppusivat keskusteluja, muisteluja, ideoita ja kysymyksiä. Porinaryhmiä syntyi sekä tuttuja että vieraampienkin kyläläisten kanssa. Kylien identiteetti rakentuu sen historiaan, tulevaisuudesta tekevät asukkaat yhdessä.

”Hieno idea palauttaa mieliimme juuremme.”

”Toispaikkakuntalaisena konkretisoitui nykyisen kotipaikan historia.”

Tila rentoutumiseen ja tunnelmoimiseen

- rentoutustila
- joulutila
- sauna
- satutilat tarinankerrontaan kirjastossa

Oppimisympäristö

- kielikahvila
- vähemmistökulttuureihin tutustuminen
- moniaistisuutta erilaisiin oppimistilanteisiin, kuten historiaan, liikuntaan, käsitöihin, musiikkiin

Tiedottaminen

- messuilla, kirjastoissa, erilaisissa tapahtumissa keskustelua herättävä tila

Ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa tuottaa Aistien-tilaa. Se on yksinkertaistettu kuva todellisuudesta - ja aina tekijöidensä näköinen. Tila ei ole kopio oikeasta ympäristöstä, vaan tunnelma luodaan viitteellisellä kokonaisuudella, joka syntyy sähköisillä kuvilla, äänimaailmalla, valoilla sekä kevyellä sisustuksella.

Vaikka tilan sisustus olisi hyvinkin yksinkertainen ja pelkistetty, voi tilaan tuoda vaihtelua ja erilaisia tarinoita näkyväksi vaihtamalla seinälle heijastettavia kuvia ja muuttamalla taustalla kuultavaa äänimaailmaa.

Tilan voi rakentaa monesta eri näkökulmasta käsin:

- Miltä jokin ympäristö on näyttänyt aiemmin?
- Miltä haluaisin jonkin ympäristön näyttävän?
- Millaiset elementit ovat minulle tärkeitä? Entä yhteisölle tai aikakaudelle tyypillisiä?
- Mitä kaipaen eniten? Millaisessa ympäristössä viihdyin parhaiten?

Moniaistisuus tarkoittaa, että tilassa on

- nähtävää (kuvia, videokuvaa, esineitä)
- kuultavaa (musiikkia, ääniä)
- tunnusteltavaa (erilaisia materiaaleja, pienesineitä)
- haisteltavaa (mausteet, yrtit, ruoka, juomat)
- maisteltavaa (ruoka, juomat)

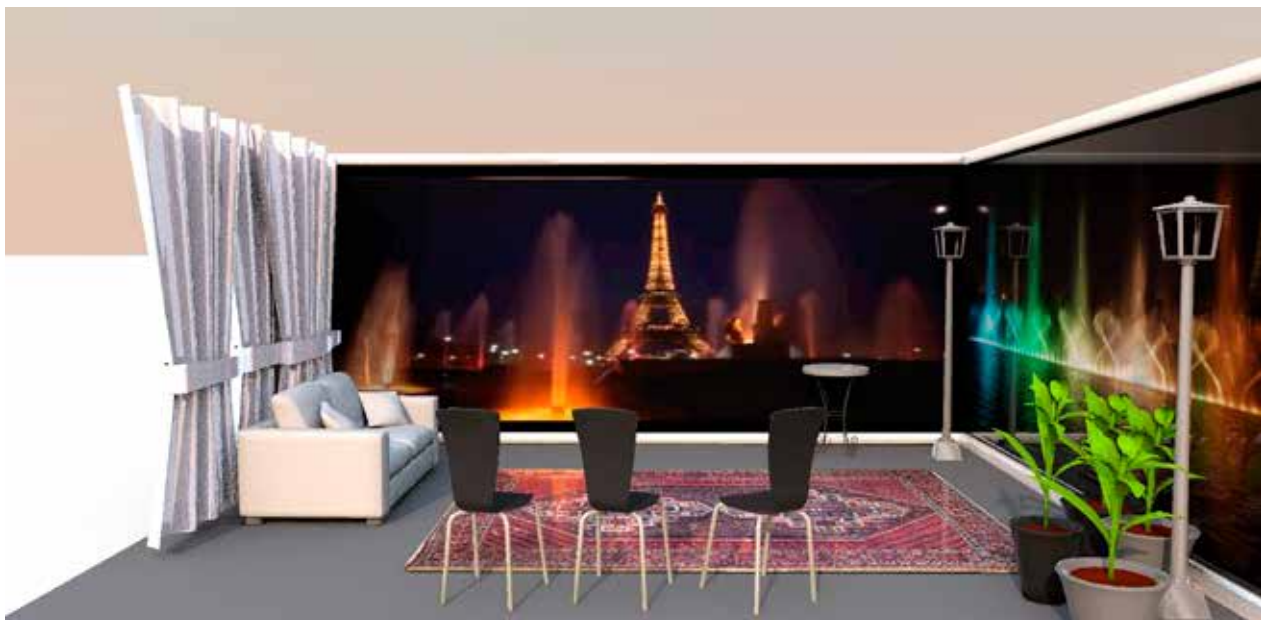
3. AISTIEN-TILA FYYSISENÄ TILANA

Aistien-tila voi olla kiinteä tila, esimerkiksi huone, joka suunnitellaan varustukseltaan sellaiseksi, että sitä voidaan hyödyntää erilaisten kertaluontoisten moniaististen tilojen rakentamiseen. Tällainen tila on esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulussa ja Lumon kirjastossa Vantaalla. Jotta tiloja voidaan rakentaa väliaikaisesti erilaisiin tapahtumiin ja paikkoihin, kuten kirjastoihin, palvelutaloihin, päiväkoteihin, on tilaratkaisuksi kehitetty myös liikuteltava tilaratkaisu. Kolmantena toteutustapana kuvataan tilaa väliaikaisena ratkaisuna, jolloin tila rakennetaan suoraan ympäristöön ilman varsinaista tilarakennetta. Alla on kerrottu eri vaihtoehtoja tarkemmin.

3.1 Kiinteä tila

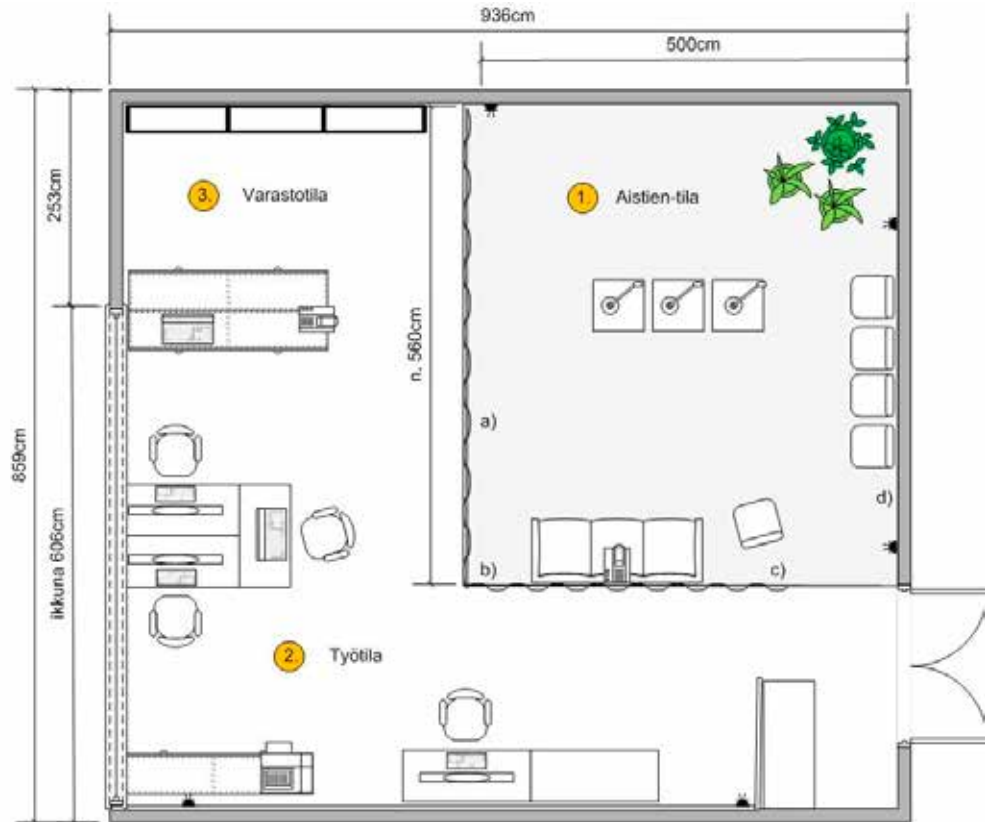
Aistien-hankkeen aikana kiinteät Aistien-tilat on rakennettu tavalliseen luokka- tai kokoustilaan. Moniaistisen tilan tekninen varustus on niin kevyt, että tila on monikäyttöinen ja tilaa voi tarvittaessa käyttää alkuperäiseen käyttöönsä, esimerkiksi kokoustilana. Ihanteellista olisi, jos tietyt tekniset ratkaisut huomioitaisiin jo koulun tai kirjaston tms. rakennuksen suunnitteluvaiheessa.

Tilaa suunniteltaessa sen kokoon vaikuttaa, kuinka suurelle joukolle toimintaa on tarkoitus järjestää. Esimerkiksi Laurea-ammattikorkeakoulun 30 m² huonetilaa on toimiva noin 10-15 henkilön ryhmälle, mutta tarvittaessa sinne on mahtunut yli 20 aikuista.

LUOKKA B 202

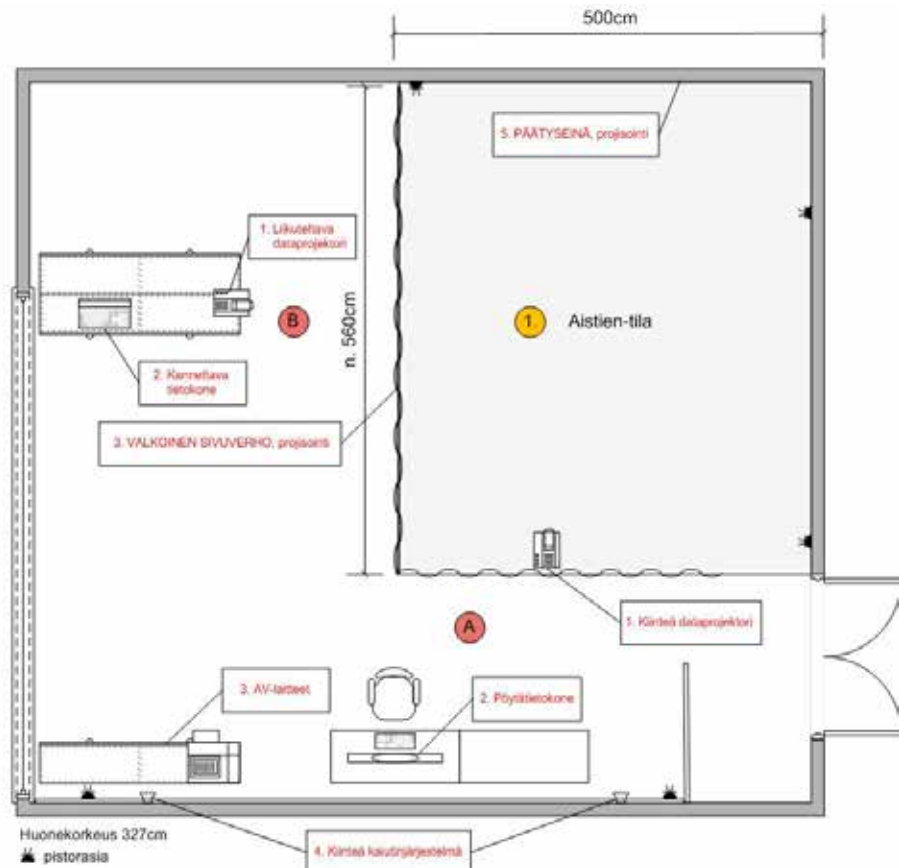
- 1. Aistien-tila
 - a) valkoinen sivuverho/projisointi
 - b) päätyverho(t)
 - c) messumatto
 - d) esineistuseinä
- 2. Työtila
- 3. Varastotila

Huonekorkeus 327cm
▲ pistorasia
a) & b) verhoiskot kiinnitety väleihin/asettelu kattoon
somitusseinän 2-urainen verhoisko asennettu seinään kiinnikkeillä

AISTIEN-TILAN TEKNINEN TOIMINNALLISUUS

- A
 - 1. Kiinteä dataprojektori (kiinnitetty kattoon)
 - 2. Pöytätietokone yhteydessä kiinteään kaiutinjärjestelmään
 - 3. AV-laitteet yhteydessä pöytätietokoneeseen
 - 4. Kiinteä kaiutinjärjestelmä
 - 5. Päätyseinä, projisointi
- B
 - 1. Liikuttava dataprojektori
 - 2. Kannettava tietokone
 - 3. Valkoinen sivuverho, projisointi
 - (4. Liikuttava kaiutinjärjestelmä - käytettävissä tilan ulkopuolella)

Huonekorkeus 327cm
▲ pistorasia
4. Kiinteä kaiutinjärjestelmä

Tilan kahdelle seinälle voidaan heijastaa koko seinän kattava maisema.

Tämän lisäksi tilan tunnelmaa ja värimaailmaa on mahdollista muuttaa verhoilla, jotka ovat ripustettavissa joko yhdelle tai kahdelle seinälle. Verhotankojen suositellaan olevan sellaiset, että verhojen vaihtaminen on mahdollisimman helppoa. Verhotankoihin voidaan ripustaa myös tauluja tms. Tilan sisustusta voidaan muokata matoilla, erilaisilla huonekaluilla (tuolit, tyyny, pöydät) sekä pienesineillä.

Tilan tulee olla sellainen, että luonnonvalon määrää voi säädellä. Seinälle heijastettavat kuvat tuovat tilaan valoa, näiden lisäksi suositeltavaa on käyttää erilaisia kohdevaloja, jotta seinälle heijastetut kuvat kuitenkin näkyvät.

Äänentoistojärjestelmä kannattaa toteuttaa siten, että äänimaailmasta tulee mahdollisimman elämyksellinen. Toisaalta äänenvoimakkuuden säädön tulisi olla helppoa.

Varaston kannattaa olla mahdollisimman lähellä tilaa, jotta vaihdeltavat verhot, kankaat ja esineet ovat helposti saatavilla. Makuelämysten toteuttamista helpottaa lähellä oleva keittiötila.

Edellisellä sivulla on Laurea-ammattikorkeakoulun kiinteän Aistien-tilan pohjakuvat.

Tekniseltä varustukseltaan tila on yksinkertainen

- Katossa oleva dataprojektori on kiinteä ja se heijastaa ison kuvan tilan valkoiseen päätyseinään.
- Projektori on liitetty pöytätietokoneeseen, jonka avulla esitetään video- tai kuvamateriaali sekä mahdollisesti myös musiikki.
- Tila on varustettu cd- ja dvd-soittimilla.
- Tilassa on kiinteä äänentoistojärjestelmä.
- Kannettava tietokone sekä dataprojektori mahdollistavat kuvan projisoinnin vasemman sivun valkoiseen projisointikankaaseen.

Seinämäratkaisu: Satuteltan rakennusvaihe sekä valmis satuteltta.

Kuva: Lapin maakuntamuseo/Jukka Suvilehto, Päivälehdien museo/Annika Johansson Seinämäratkaisua käytettiin myös Lapin maakuntamuseon sauna-aiheisessa muistelutilassa.

3.2. Liikuteltava tila

Aistien-tila toteuttamisessa voidaan käyttää myös telta- tai messuseinämärakenteita, joiden avulla tila voidaan viedä lähemmäksi käyttäjiä. Aistien-tila on rakennettu väliaikaisesti - parista tunnista pariin viikkoon - esimerkiksi kirjastoon, päiväkotiin ja erilaisiin tapahtumiin.

Telttoja/ liikuteltavia tiloja on ollut käytössä kaksi erilaista mallia, toinen nopeasti koottava popup-teltoa, toinen erilaisilla, toisiinsa kiinnitettävillä messuseinämillä toteutettu tila. Liikuteltavat tilat ovat olleet kooltaan 2,4 m x 2,4 m. Teltan vaaleiden seinien läpi heijastetaan kuva sen sisäpuolelta katsottavaksi. Liikuteltavassa tilassa voidaan hyödyntää samoja aistimateriaaleja kuin kiinteässä tilassa. Tosin tilan elämyksellisyys riippuu paljon siitä, minkälaiseen ympäristöön se pystytetään.

Telttoja/ liikuteltavia tiloja on ollut käytössä kaksi erilaista mallia, toinen nopeasti koottava popup-teltoa, toinen erilaisilla, toisiinsa kiinnitettävillä messuseinämillä toteutettu tila. Liikuteltavat tilat ovat olleet kooltaan 2,4 m x 2,4 m. Teltan vaaleiden seinien läpi heijastetaan kuva sen sisäpuolelta katsottavaksi. Liikuteltavassa tilassa voidaan hyödyntää samoja aistimateriaaleja kuin kiinteässä tilassa. Tosin tilan elämyksellisyys riippuu paljon siitä, minkälaiseen ympäristöön se pystytetään.

Liikuteltavan tilan rakennetta valittaessa on otettava huomioon sekä käyttäjät että tilan käyttötarkoitus.

Tällaisia seikkoja ovat mm.

- liikuteltavan tilan rakenteen paino, pakattavuus, kuljetettavuus (miten kuljetetaan, kun mukaan lasketaan kaikki tarvittavat materiaalit)
- teltan korkeus ja leveys (millaisiin sisätiloihin rakennetaan)
- kuinka monta ihmistä on tilaa yleensä rakentamassa ja siirtämässä
- teltan ulkosoveltavuus (sääolosuhteet, teltan ja rekvisiitan materiaalit)
- seinäkankaiden materiaali: päästävätkö videotykin kuvan läpi
- teltan ja tarpeiston säilytys, mahdollinen huolto

3.3. Aistien-tila tilapäisenä ratkaisuna

Aistien-tilan voi rakentaa väliaikaisesti lähes mihin tahansa tilaan. Tilan käyttötarkoitus ja tavoite sekä käytettävissä oleva tila tai paikka määrittelevät toteutuksen. Suunnittelun lähtökohtana kannattaa miettiä, mitä paikalla jo olevista materiaaleista voidaan hyödyntää ja millä tavalla peitetään kohteet, jotka eivät sovellu muovattavaan tilaan.

Tilaa rakennettaessa suunnitellaan:

- miten tila voidaan rajata erilaisilla seinä- ja verhoratkaisuilla,
- miten valkokangas/ verhot ripustetaan,
- voidaanko seinälle tai verhoihin heijastaa sähköinen kuva,
- voidaanko valaistusta säädellä,
- voidaanko melutasoa säädellä (kuuluuko äänimaailma)
- sähkön saatavuus, jatkojohtojen tarve
- kuinka monta henkilöä tilaan mahtuu kerralla

Hämeen Kylät ry:n pilotissa Aistien-tila rakennettiin Hauholla sijaitsevaan kotimuseoon.

4. KÄYTÄNNÖN VIHJEITÄ TILAN RAKENTAMISEEN

4.1. Yleistä tilasta

Tilan koko

Aistien-tilan koko tulisi suunnitella tapahtuman mukaan: mikä olisi hyvä koko tilan käyttäjille ja siinä vieraileville sekä tapahtuman luonteelle. Tilan koolla on suuri merkitys tapahtuman onnistumiseen. Pieni intiimi tila tuottaa turvallisen tunteen. Kuitenkin ihmiset tarvitsevat myös riittävästi tilaa ympärilleen kokeakseen olonsa kotoisaksi. Suunniteltu toiminta vaikuttaa tilan tarpeeseen. Käytännössä on todettu, että noin kuuden neliön tilaan (2,4 x 2,4 m) mahtuu yhtä aikaa 3-6 henkilöä.

Tilan saavutettavuus

Tilan käytölle on tärkeää, että sinne on helppoa tulla. Sen näkyvyyteen ulospäin tulisi kiinnittää huomiota. Se että on nähtävissä, mitä tilassa tapahtuu, houkuttelee ihmisiä paikalle. Tilan ulkopuolella tulisi olla infoa siitä, mistä tilassa on kyse. Tila ei saa olla liian yllätyksellinen.

Tilan turvallisuus

Tilan tulisi olla esteetön ja erilaisten asiakasryhmien saavutettavissa. Lattioilla ei saa olla johtoja tai helposti

kasaantuvia mattoja tms. Myös paloturvallisuus on huomioitava. Julkisissa tiloissa vaaditaan usein kankaiden palo-suojausta. Esimerkiksi kynttilöiden käyttöön tulee olla lupa ja tällöin jonkun on valvottava tilaa koko ajan.

Huomioitavaa liikuteltavan tilan/teltan kanssa

- Tilaa ei voi pystyttää kovin valoisaan ympäristöön, mikäli siellä aiotaan käyttää heijastettavaa kuvaa.
- Jatkojohtoja kannattaa varata mukaan reilusti.
- Johdot on oltava piilossa.
- Ulkopuolelta heijastaminen vaatii tilaa seinämän taakse noin 2-4 m käytettävästä projektorista riippuen.
- Ohjekirjat ja varaosia kannattaa varata mukaan.
- Varaudu säätämään ääniä sekä valoja tilanteen mukaan.
- Jos Aistien-tila halutaan rakentaa ulkoilmaan, silloin on huomioitava sääolosuhteet ja se tosiasia, että tekniikka ei välttämättä toimi tai sitä ei voida käyttää aiotulla tavalla (valoisuus).

Tilan isännöinti/ emännöinti ja valvonta tulee suunnitella etukäteen. Tilaa ei suositella jätettäväksi ilman valvontaa, jos siellä on arvokkaita esineitä. Teltan pystyttäminen ikkunoiden äärelle himmentää takaseinään heijastetun kuvan. Sen sijaan hämärä ympäristö tekee tilasta tunnelmallisen.

4.2 Kuvamaailmasta

Kuvat osana tilaa

Sähköinen kuvamateriaali on tärkeä osa moniaistista tilaa. Kuvana voidaan käyttää joko videota, still-kuvaa tai vaihtuvaa kuvasarjaa. Koko seinälle heijastettavien kuvien on tarkoitus luoda vaikutelma, että tila jatkuu kuvan kautta. Tämä on hyvä huomioida kuvia valittaessa, esimerkiksi kuvan perspektiivin tulisi olla luonnollinen, silmän korkeudelta otettu. Maisemakuvat ovat näyttäviä tilassa. Älä käytä tilan jatkeena lähikuvia, jolloin seinälle heijastuu valtava ruoka-annos tai ihmisjättiläinen.

Kuvia valitessa vaikuttaa tilan käyttötarkoitus: ovatko kuvat vain "taustalla", vai halutaanko kuvien herättävän keskustelua ja muisteluja. Video tuo tilaan elävyyttä, mutta nopea-temppoinen liikkuva kuva voi häiritä myös keskittymiskykyä. Vähäeleiset videot vaativat vähemmän huomiota osakseen. Jos on tarkoitus muistella tai tehdä jotain keskittymistä vaativaa vuorovaikutusta, on still-kuva usein vaihtuvaa kuvaa tai videota parempi.

"Entisaikaan" liittyvät kuvat ja kuvat esimerkiksi tuhoutuneista taloista tai maisemista voivat olla hyvin tunteita herättäviä. Tämän vuoksi tällaisia ympäristöjä tehtäessä on kävijöille paras kertoa etukäteen, millaisesta tilasta on kyse.

Kuvan maisema ikään kuin jatkaa tilaa ja tekee siitä kokonaisen; leipä sen sijaan vaikuttaa jättimäiseltä ja "päälle tulevalta".

Tekninen toteutus

Kuvien heijastamiseen seinälle tarvitaan dataprojektori sekä mahdollisesti kannettava tietokone. Useat dataprojektorit voivat näyttää myös suoraan muistitikulle tai -kortille tallennettuja kuvia, mutta tällöin saattaa kuvien ajastaminen ym. olla rajoitetumpaa. Paras tulos saadaan, mikäli kuva voidaan heijastaa tilan ulkopuolelta, tilan seinän tai sivuverhon läpi. Ihanteellista olisi, että kuva olisi koko seinän kokoinen, mikäli tämä tilojen puolesta on mahdollista.

Useimmat tilat, joissa kuvia heijastetaan sisältävät myös muita valonlähteitä. Heikkolaatuiset heijastinkankaat sekä kankaan läpi heijastaminen voivat vaikuttaa kuvien väreihin haitallisesti. Kuvat voivat näkyä haaleina tai värittöminä. Ennen kuvien käyttämistä voi kuvien kontrastia korjata niin että kuvat ovat värikylläisempiä.

Paperisia kuvia voi skannata sähköisesti käytettäväksi. Lisäksi tilassa voi tarpeen mukaan olla esillä myös paperisia valokuvia tai valokuvia voidaan kierrättää kädestä käteen. Tällaista ylimääräistä materiaalia kannattaa kuitenkin käyttää harkiten, sillä tilan ei ole tarkoitus olla näyttely, vaan elämyksellinen ympäristö yhteistä kohtaamista ja keskustelua varten.

Internetistä on löydettävissä kuvia, jotka on annettu vapaaseen käyttöön ei-kaupallisiin tarkoituksiin. Muista kuitenkin mainita tällöin kuvien lähde. Linkkejä kuvasivustoille, jotka ovat vapaasti käytettävissä, löytyy seuraavalta [www-sivulta: *https://sites.google.com/site/tietotaitotalkoot/hyodyllisiae-linkkejae*](https://sites.google.com/site/tietotaitotalkoot/hyodyllisiae-linkkejae)

Laurean tilojen tekninen toteutus

Laurea-ammattikorkeakoulussa opiskelijoiden rakentamissa tiloissa kuvien heijastamiseen on käytetty dataprojektorin ja siihen kytkettyä tietokonetta. Kuvaesitykset on tehty pääasiassa PowerPointissa ja kuvat on muokattu koko dian kattaviksi. Esitykset on säädetty jatkuvaksi siten, että ne toistuvat tilassa useamman kerran, eikä esitystä tarvitse käynnistää uudelleen kesken kaiken. Kuville on myös määritelty mahdollisimman hidas vaihtumisaika, sillä liian nopeasti vaihtuvat kuvat tekevät tilasta levottoman eikä kuvia ehdi katsoa. Kuva- tai videoesityksiä on tehty käyttämällä videotyökaluja, kuten Windows Movie Maker tai iMovie. Näillä ohjelmilla on voitu koostaa kuvista videoesityksiä, joissa on tarkemmin määriteltyjä ääniä, erilaisia efektejä ja kuvien vaihtumisaikoja.

Laureassa tilan äänimaailman esittämiseen on käytetty samaa tietokonetta, kuin kuvien heijastamisessa. Musiikki on tehty listaksi ja laitettu soimaan toistolla koko esityksen ajaksi. Näin on välttytty tilanteelta, jossa kuvaesitys keskeytyy musiikin säätämisen ajaksi.

4.3 Esineistä

Tilaa ei ole tarkoitus rakentaa kopioksi mistään todellisesta ympäristöstä. Esineistöä ja kalustoa suunniteltaessa on hyvä muistaa tarkoituksenmukaisuus. Tilan olisi oltava helposti muokattavissa ja kuljetettavissa. Toisaalta liialliset pienesineistöt tekevät tilasta helposti levottoman ja näyttelymäisen.

Mahdollisuus koskea esineitä ja tunnustella erilaisia pintoja (karhea frotee, hiekka, puu, tutut työkalut tai astiat) on kuitenkin tärkeää, sillä kosketus herättää tunteita ja muistoja. Esineisiin liittyy myös liikemuistia: arabialaisella sohvalla tai keinutuolissa istuminen herättää muistoja, samoin erilaiset työhön tai harrastuksiin liittyvät välineet, kuten esimerkiksi kirjoituskone. Mielenkiintoinen esine toimii myös hyvin keskustelun virittäjänä.

Tilat ovat käytännön syistä usein pelkistettyjä, sillä esineiden hankkiminen, ostaminen, tekeminen, etsiminen tai lainaaminen on tilan rakentamisessa aikaa vievä prosessi. Useimmiten tilaa varten ainakin osa esineistä lainataan. Kannattaa kuitenkin välttää tunnearvoltaan tai muuten arvokkaiden esineiden lainaaminen, sillä tarkoituksena on, että esineet ovat kosketeltavissa ja kokeiltavissa. Esineiden takia tilaa täytyy valvoa ja erityisesti ihmisten lainaamista henkilökohtaisista esineistä pitää huolehtia hyvin.

Vaikka tilan muuntuvuuden kannalta suositetaan tilassa kevyitä kalusteita, tulee niiden kuitenkin olla käyttöön soveltuvia ja kestäviä. Kevyet rakenteet ovat helposti liian kiikkeriä.

4.4 Maut ja hajut

Makuja ja hajuja tilaan saa yleensä parhaiten teemaan liittyvien ruokien ja (lämpimien) juomien avulla. Tiloihin ei tarvitse valmistaa monen ruokalajin aterioita, vaan esimerkiksi voimakkaasti tuoksuva tee tuo jo tarpeeksi aistielämyksiä tilaan.

Ruokien ja juomien tarjoilun suhteen kannattaa huomioida ja selvittää etukäteen

- Voiko ruokia valmistaa paikan päällä/ miten kuljettaa ruuat?
- Miten pitää ruoka lämpimänä?
- Missä teen tai muun lämpimän juoman voi keittää?
- Miten järjestetään kylmäsäilytettävillä ruoilla ja juomilla asianmukainen säilytyspaikka?
- Julkisessa tilaisuudessa tarjottavien makeisten tulee olla käärittynä paperiin, sormin syötävät koetaan usein epähygieeniseksi.
- Maistiaisia voi tarjota myös cocktailtikkujen avulla.
- Mikäli kyseessä on julkinen (kaupallinen) tapahtuma, pitää varmistaa, millaisia ruokia on oikeus tarjota.

Ruokien/ juomien esille asettelu itsessään kannattaa suunnitella hyvin, se on myös yksi visuaalinen elementti

tilassa. Kaikesta syötävästä on allergioiden ja ruokarajoitteiden vuoksi tiedettävä täsmälleen, mitä se sisältää. On myös selvittettävä etukäteen, minne ruoka-aineroskat tapahtuman jälkeen voidaan hävittää ja voidaanko tarjoiluastiat puhdistaa paikan päällä.

Jos tilassa järjestetään ohjelmaa, kannattaa samalla suunnitella tarjoilu: ovatko ruuat/ juomat esillä niin, että tilan toimijat voivat koska tahansa hakea lisää ruokaa. Tällöin tilassa on jatkuvaa liikettä, joka saattaa häiritä ohjelmaa. Toisaalta ihmiset eivät välttämättä tohdi itse nousta hakemaan lisää tarjolla olevia ruokia. Vaihtoehtoisesti kaikki vierailijat voivat hakea ensin syötävää, jonka jälkeen istutaan rauhassa alas. Tarjoiluastiat voi pistää myös kiertämään kädestä käteen.

Hajusteet tuottavat usein voimakkaita reaktioita: toisaalta ne herättävät muistoja ja tunteita, mutta saattavat myös ärsyttää helposti. Tuoksut voivat myös aiheuttaa allergisia reaktioita. Tämän vuoksi suositeltavaa on, että tuoksut ovat purkissa, joiden kannet ovat suljettavissa. Nesteet voi imeyttää esimerkiksi pumpuliin, jotta välttyään siltä, että joku vahingossa kaataa tuoksupurkin. Haisteltavat ja maisteltavat tulee pitää vahinkojen välttämiseksi erillään.

Saunan tuoksut kiersivät saunatilassa lasipurkeissa. Kuva: Lapin maakuntamuseo/Jukka Suvilehto

4.5 Äänimaailma

Elämämme on kyllästetty erilaisilla taustäänillä: lintujen laulu, autojen äänet, ihmisten puheensorina, tuulen humina puissa ja heinikossa, veden liplatus tai askelten kaiku. Aistien-tilan äänimaailmassa on siis paljon vaihtoehtoja: se voi olla luonnon tai rakennetun ympäristön ääniä. Usein käytetään myös aikakauteen tai kulttuuriin sopivaa musiikkia. Taustalle voi myös nauhoittaa ihmisten muistoja, tarinoita tai vaikka uutisia.

Äänimaailmaa voidaan hyödyntää tilassa sitä tehokkaammin mitä monimuotoisempaa äänentoistojärjestelmää on

mahdollista käyttää. Surroundtekniikan avulla tila voidaan ympäröidä erilaisilla elinympäristöistä löytyvillä äänimaisemilla. Äänimaailmaa luodessa tulee kuitenkin huomioida tilan käyttötarkoitus. Musiikki tai muu voimakas äänimaailma voivat viedä huomiota yhdessäolosta sekä tehdä yhteisen kanssakäymisen vaikeammaksi. Musiikin/ äänen voimakkuuden tuleekin olla helposti säädettävissä tilanteen mukaan.

Liikuteltavan tilan osalta erityisesti tulee huomioida ympäristön muut äänet ja taustahäly, joka voi peittää Aistien-tilan äänet tai muodostua tilan äänimaailmaksi.

Äänimaailman ja valaistuksen käytöstä tilan rakentamisessa

Hämeen Kylät ry:n pilotissa mukana ollut Hauho-Seura ry rakensi Hauhopäivänä entisajan arjesta kertovan tilan Kotkon ulkomuseoalueella olevaan Halpparin taloon. Halpparin talossa taustääänenä toiminut tulen ritinä loi taloon vanhan tunnelman. Kaiuttimet sijoitettiin piiloon uunin viereen, jotta ääni kuului riittävästi. Tuli rakennettiin laittamalla led-kynttilöillä halkojen ja tuohien väliin. Hämärässä tilassa eriväriset valot näyttivät aidolta tulelta. Tilassa siis näytti ja kuulosti, siltä kuin leivinuunissa olisi oikeasti palanut tuli.

4.6 Tekijänoikeudet

Aistien-tilojen kuva- ja äänimaailmaa suunniteltaessa on otettava huomioon tekijänoikeuskysymykset.

Lupakäytäntö vaihtelee tilaisuuden luonteen mukaan. Julkisissa tilaisuuksissa musiikin esittämiselle on hankittava lupa. Joissain tapauksissa taustaorganisaatiolla saattaa kuitenkin olla jatkuva lupa taustamusiikin käyttöön. Musiikkia saa esittää opetuskäytössä tai jos kyseessä on yksityinen tapahtuma rajatulle kohderyhmälle ei-julkisessa paikassa. Internetin kautta esimerkiksi Spotifysta tai YouTubea soitetun musiikin esitysoikeudet tulee myös huomioida. Lupa-asiat voi tarkistaa Teoston ja Gramexin [www-sivuilla](http://www.sivuilla) ja niiden kautta lupia on myös mahdollista ostaa.

Kuvaa tai videota ei voi käyttää tai ladata internetistä julkisesti esitettäväksi ilman kuvan tekijän/ omistajan lupaa. Internetistä on kuitenkin löydettävissä yhä enemmän cc-merkinnällä varustettua aineistoa. Creative Commons on lisenssijärjestelmä, joka mahdollistaa tekijöille yksinkertaisen tavan määrätä teosten käyttämisestä erityisesti sähköisessä ympäristössä. <http://creativecommons.fi/>. Internetistä löytyy myös sivuja, joissa on vapaasti käytettävissä olevia materiaaleja (esimerkiksi kuvia <http://www.sxc.hu>).

Yksityisten henkilöiden kuvia käytettäessä, on selvitettävä kuvien omistajalta, millaisessa tilanteessa niitä voi käyttää. Esimerkiksi voiko kuvia käyttää julkisessa tilaisuudessa, ja/tai voiko niitä tallentaa myöhemmin käytettäväksi. Jos kuvassa esiintyy ihmisiä, on myös varmistettava, että kuvaa ja on kysynyt kuvan käyttöön luvan.

Valokuvaajalla on tekijänoikeus ottamiinsa kuviin. Hyvä tapa ilmoittaa tekijä on esim. © Ville Valokuvaaja/ SKOY (valokuvaajan nimi + hänen oikeuksiaan edustavan yhtiön nimi). Kreditin voi julkaista joko jokaisen kuvan yhteydessä tai listamuodossa tilassa esillä olevassa erillisessä lehdykässä.

Kun tilan tapahtumista otetaan valokuvia, on hyvä huomioida, että valokuviissa näkyvät tilan kuva-aineistot ovat tekijänoikeuksien suojaamia. Tilan tapahtumakuvia ei saa myöskään levittää julkisesti (esim. laittamalla verkkosivuille) ilman kuvissa esiintyvien henkilöiden lupia.

Ajankohtainen tekijänoikeuslaki löytyy Finlexin sivuilta: <http://www.finlex.fi/>

4.7 Ohjeita tilan emännöintiin/ isännöintiin

Kun Aistien-tila toimii kohtaamispaikkana julkisessa tilassa, on tilan emäntä/ isäntä tärkeässä roolissa. Seuraavassa joitain ohjeita tilanteeseen.

Ihmisten saapuminen tilaan

- Jos Aistien-tila on pieni, kannattaa seisoa tilan ulkopuolella houkuttelemassa ihmisiä sisään.
- Tilassa voi olla useampia isäntiä/ emäntiä: yksi, joka kertoo, mistä tilassa on kyse ja toinen, joka jututtaa ihmisiä.
- Tärkeää on toivottaa jokainen vieras tervetulleeksi ja saada vieraat hienovaraisesti mukaan keskusteluun – kuitenkin siten, että tilassa voi halutessaan myös olla vain hiljaa.

Keskustelun eteenpäin vieminen

- Vetonauloina voi olla pari esinettä, joita esitellään, mikäli tilaan tullessa vieraat hiljenevät ja hämmentyvät.
- Tuoksupurkkeja voi avata ja kysyä ihmisiltä, mitä ne tuovat ensimmäisenä mieleen.

- Esineitä voi laittaa kiertämään.
- Kuvat tai video ovat luontevia keskustelunlähteitä: näyttääkö tutulta, näyttääkö erilaiselta, miten teillä päin oli tapana?
- Tarvitaan tilannetajua ja ihmisten mielialojen tulkitsemista, jotta emäntä/ isäntä voi päättää, miten paljon keskustelua ohjaa eteenpäin. Mikäli keskustelu lähtee luontevasti eteenpäin, keskustelu voi kulkea vapaa-muotoisesti ja polveilevana.
- Toisaalta myös hiljaiset ihmiset haluavat tulla kuulluiksi, ja tarvittaessa kannattaa jakaa puheenvuoroja.

Tilassa saattavat myös tunteet nousta pintaan: kaipuu, ikävä ja onnellisiinkin muistoihin palaaminen ovat tunteita herättäviä kokemuksia. Tunteille on annettava tilaa ja aikaa. Yleensä turvallisessa ympäristössä keskustelu, muistelu ja itku ovat voimaa antavia kokemuksia. Vetäjän on kuitenkin

tunnistettava roolinsa ja osaamisensa rajat – tarkoituksena ei ole toimia terapeutina.

Kun tilassa istutaan ja keskustellaan, on tila hyvä järjestää siten, että kaikki näkevät toisensa - tällöin ryhmän vuorovaikutus toimii parhaiten. Toisaalta joskus henkilö haluaa mieluummin katsella jotain itselleen tärkeää, irtaantua ryhmästä ja ”vaipua muistoihinsa”, mille on myös annettava mahdollisuus.

Tilasta poistuttaessa on hyvä kysyä osallistujilta palautetta siitä, miltä tilan käyttäminen tuntui. Joskus suullinen palaute on helpompaa antaa kuin kirjallinen. Kirjallista palautetta voidaan kerätä eri tavoin mielikuvitusta hyödyntäen: tuohenpalalle, puuhun ripustettaviin paperilehtiin tai seinälle kirjoittaen. Kirjalliset palautteet – tai kertomukset jäivät tällöin osaksi tilaa seuraavien kävijöiden nähtäväksi.

Aistien-menetelmä suunnittelun välineenä

Aistien-menetelmää kokeiltiin osana Hämeen Kylät ry toteuttamia kylä- ja asukassuunnitteluprosesseja. Liikuteltava Aistien-tila sai nimekseen tulevaisuustupa ja sitä käytettiin matalan kynnyksen paikkana, jossa oli luonteva keskustella kylän tai laajemman alueen tulevaisuudesta. Elämyksellisellä ja tulevaisuuteen virittävällä ympäristöllä heräteltiin eri-ikäisten kiinnostusta ottaa osaa yhteisön suunnitteluun ja samalla kerätä heidän näkemyksiään tulevaisuudesta. Tulevaisuustuvan seinällä oli alueesta iso kartta, johon merkittiin kävijöiden mielestä tärkeitä asioita, paikkoja tai tekemistä. Sähköisestä kuvasarjasta toinen esitteli paikallisten ympäristöä ja toimintaa ja toinen tulevaisuuskuvasarja kotimaisia tai kansainvälisiä esimerkkejä. Tuvassa esille nousseet ideat kerättiin paperiseen pöytäliinaan.

Tulevaisuustupa toteutettiin Hämeenlinnan Hauhon kirkonkylällä sekä Janakkalassa, Turengin ja Tervakosken -taajamissa.

5. AISTIEN-TILAN RAKENTAMINEN RYHMÄPROSESSINA

Aistien-menetelmässä olennaista on prosessi, jossa tila suunnitellaan ja rakennetaan yhteisöllisesti. Valmiin tilan hienoa tai monipuolista toteutusta tärkeämpää on, että prosessin aikana on keskusteltu, oltu ja tehty yhdessä, sekä opittu ja oivallettu uutta. Rakentaminen voidaan toteuttaa joko pienessä kiinteässä ryhmässä tai laajemman yhteisön prosessina, jolloin tekemiseen osallistuu suurempi joukko ihmisiä erilaisina ajanjaksoina tai erilaisella työpanoksella. Tyypillisesti ryhmät ovat koostuneet kyläyhdistyksen tai asukasyhdistysten jäsenistä, opiskelijoista, koululaisista tai nuorisotalon nuorista. Ryhmä voi koostua

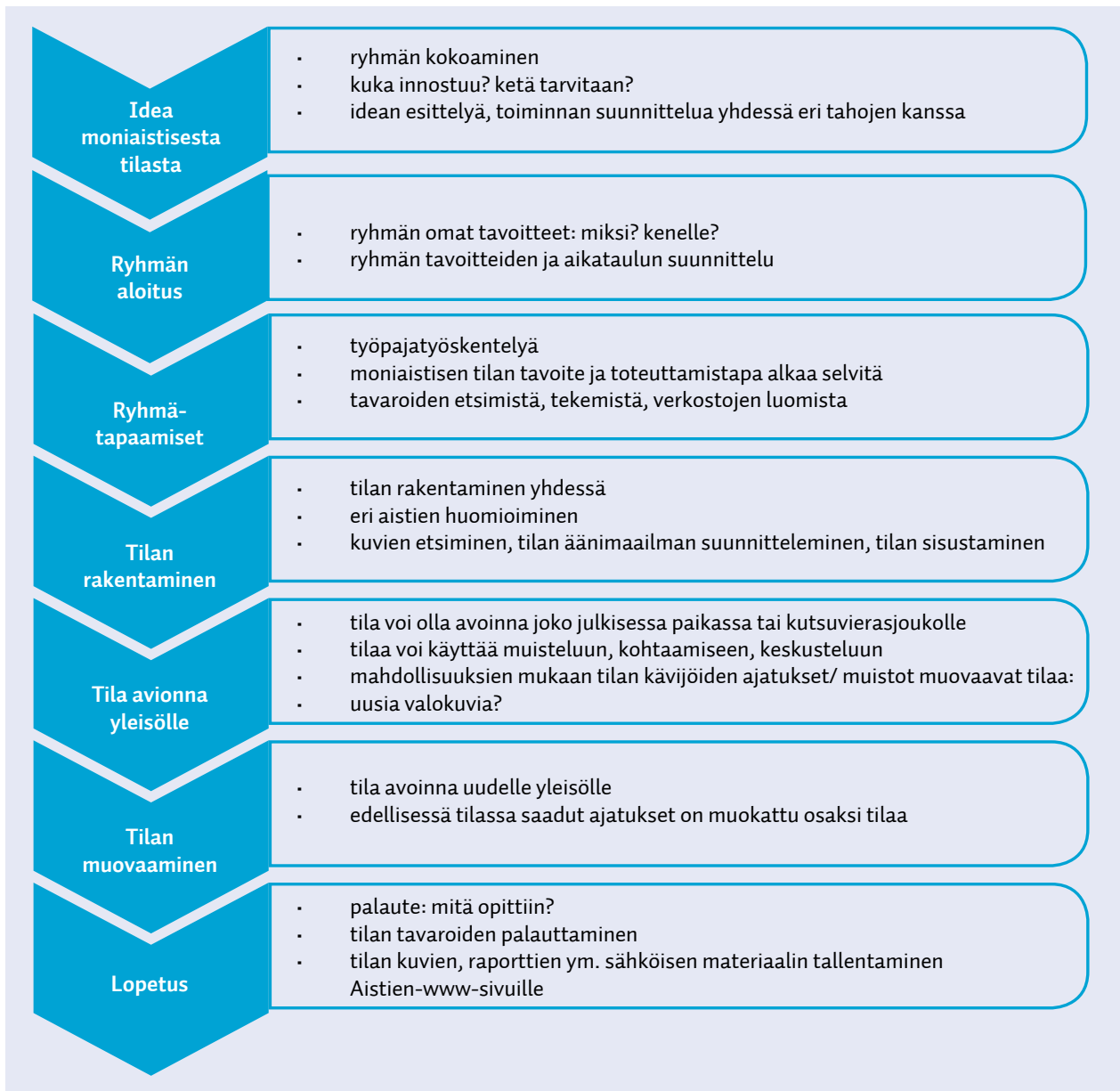
joko saman yhdistyksen jäsenistä tai monen taustan omaamista ihmisistä.

Ryhmä voi olla hyvinkin erikokoinen. Jo 2-4 hengen ryhmänä pystyy rakentamaan yksittäisen moniaistisen tilan. Pienellä ryhmällä tilasta on mahdollisuus tehdä myös –jos niin halutaan – hyvinkin henkilökohtainen. Suuremmassa ryhmässä työskentely onnistuu, mikäli ryhmällä on samanlaisia ajatuksia tilan toteuttamisesta. Ryhmäläisten tulee joko tuntea ennestään – tai sitten ryhmäyttämiseen ja tavoitteiden ja työtapojen sopimiseen tulee käyttää riittävästi aikaa.

Pitemmässä rakennusprosessissa käytäntö on osoittanut, että sopiva ryhmäkoko on 4-8 henkeä. Mitä enemmän ryhmässä on ihmisiä, sitä enemmän on myös erilaisia näkemyksiä. Tämä voi toisaalta olla mielenkiintoista ja avartavaa, toisaalta voi olla vaikea löytää yhteistä näkemystä siitä, miten tila rakennetaan.

Kannattaa myös sopia, missä vaiheessa rakentamiseen voi tulla uusia ihmisiä mukaan: tehdäänkö koko prosessi saman ryhmän voimin, vai houkutellaanko jossain vaiheessa lisää ihmisiä mukaan.

Kuvio: Moniaistisen tilan suunnittelu prosessi

5.1 Työskentelyn aloittaminen

Ensimmäisellä tapaamiskerralla tutustutaan Aistien-menetelmään. Ryhmän vetäjä kertoo menetelmästä ja työskentelyn tavoitteista. Olisi hyvä, että ryhmällä olisimahdollisuus tutustua Aistien-tilaan tai menetelmään kokemuksen

kautta. Usein tilan näkeminen käytännössä ja kokemusten saanti siitä tai ainakin jonkinlaisten moniaististen elementtien käyttäminen menetelmästä kerrottaessa auttavat ihmisiä mieltämään, mitä ollaan tekemässä.

Nopea matka ympäri maailman

Lauren vaihto-opiskelijat tutustuvat moniaistiseen tilaan siten, että jokaista opiskelijaa pyydetään etukäteen valitsemaan ja lähettämään sähköisesti opettajalle 1-3 kuvaa paikoista, jossa he ovat olleet onnellisia, johon liittyy hyviä muistoja tai jossa he viihtyvät. Kuvat voivat olla joko heidän omia kuviaan tai netistä löydettyjä. Opintojakson alussa opiskelijat tutustuvat toisiinsa ja menetelmään esittelykierröksellä, joka toteutetaan moniaistisessa luokahuoneessa. Kuvat näytetään seinälle heijastettuina sattumanvaraisessa järjestyksessä. Opiskelijat esittelevät itsensä ”itselleen rakkaassa ympäristössä”. Kuvat ovat vaihdelleet luontokuvista loma-, perhe- tai vaikkapa lähikapakan kuviin.

Jos ryhmäläiset eivät ole ennestään tuttuja toisilleen, on tärkeää, että ryhmän jäsenet tutustuvat rauhassa toisiinsa. Ryhmän tutustumisen ja työmenetelmän esittelyn jälkeen olisi hyvä jättää ryhmän omien tavoitteiden suunnittelu seuraavaan tapaamiskertaan. Tällä tavoin ryhmän jäsenet saavat rauhassa miettiä, miten he haluavat menetelmää soveltaa.

Toisella tapaamiskerralla sovitaan yleisten tavoitteiden pohjalta ryhmän omat tavoitteet, työskentelytapa sekä työskentelyn yleisistä pelisäännöistä. Pelisääntöjen sopiminen tarkoittaa esimerkiksi sitä, että sovitaan aikatauluisista, työnjaosta, tiedottamisesta ja tiedonkulusta. Erityisesti vapaaehtoistyössä tulee olla tunne, että toiminta on oikeasti vapaaehtoista eikä liian paljon yhden tai muutaman henkilön harteilla.

Ryhmässä määritellään ne teemat, joita halutaan käsitellä. Teeman tulee olla toisaalta riittävän yleinen, että se kiinnostaa kaikkia ja inspiroi keskustelua, toisaalta riittävän rajattu, jotta keskustelun punainen lanka säilyy. Rajausta mahdollistaa myös sen, että keskustelujen pohjalta voidaan rakentaa Aistien-tila.

Tilan voi rakentaa hyvin erilaisilla työpanoksilla. Ryhmä määrittelee teeman lisäksi sen, miten tärkeässä roolissa tilan suunnittelu koko prosessissa on. Jotkut ryhmät ovat enemmänkin muistelu- tai keskusteluryhmiä ja tila syntyy keskustelujen ohella ikään kuin sivutuotteena. Toisten ryhmien toiminnan tarkoituksena on nimenomaan tilan rakentaminen, jolloin suunnittelu- ja rakennusprosessi ohjaa kaikkia tapaamisia.

Ryhmä määrittelee myös, kenelle tilaa ollaan rakentamassa. Kohderyhmä sekä se, missä tila tulee olemaan esillä, vaikuttaa siihen, millaisista elementeistä tila rakentuu. Ympäristöä voidaan rakentaa henkilökohtaisten muistojen pohjalta hyvinkin henkilökohtaiseksi, jolloin käytetään omia kuvia ja tavaroita tai sitten tila voidaan suunnitella yleisemmin yhteisöä, historiaa tai kulttuuria esitteleväksi. Varhaisessa vaiheessa on myös hyvä sopia, miten tila on auki. Se voi olla esillä kerran tai useammin joko muuttumattomana tai siten, että sitä muokataan kävijöiden kokemusten ja mielipiteiden perusteella.

Alustava suunnitelma voi toki muuttua prosessin myötä. Ryhmäläiset sitoutuvat kuitenkin parhaiten prosessiin, kun tavoitteet ja pelisäännöt ovat selvät ja yhdessä sovittu.

5.2 Tapaamiset

Tapaamisten määrään ja työjärjestykseen vaikuttaa se, mikä on sovittu työskentelyn yhteiseksi tavoitteeksi. Yleensä tapaamiskertoja on 4-8. Kun ryhmä tapaa useamman kerran, tapaamisten ainoana tavoitteena ei kannata olla tilan suunnittelu, vaan tapaamisille voi sopia eri teemoja. Näiden teemakeskustelujen jälkeen sovitaan, mikä teemoista konkretisoidaan moniaistiseksi tilaksi.

Tapaamisen aluksi kannattaa varata aikaa virittäytyä tunnelmaan. Tässä virittäytymisessä suositeltavaa on käyttää eri aisteja stimuloivia virikkeitä: esimerkiksi tuoksu purkissa, vanha valokuva tai lehtileike, musiikkia tai jotain muuta äänimaailmaa, kuten radio-ohjelma, tai linnunlaulua. Keskustelun vaihtoehtona on työskennellä yhdessä ja tutustua aiheeseen tekemisen kautta.

Muistelua voi auttaa tuomalla muistelutilaisuuteen teemaan liittyviä esineitä. Esimerkiksi Sajaniemen Taidemäellä sauna-aiheinen Aistien-tila rakennettiin kylätalon käyttäjien kanssa yhdessä. Kyläläiset tekivät saippuaa ja tuohipesimiä, kun suunniteltiin sauna-aiheista tilaa.

Teemaan voidaan tutustua myös teoreettisesti, kirjallisuutta, sanomalehtiartikkeleita tai kirjeitä lukemalla. Yhdessä voidaan myös katsella valokuvia, mainoksia, taidetta tai muita kuvia, jotka johdattelevat aiheeseen.

Keskustelussa on hyvä muistaa antaa kaikille puheaikaa. On huomioitava osallistujien erilaisuus: jotkut tarvitsevat enemmän aikaa lämmitäkseen, sekä rohkeisuutta ja kysymyksiä tullakseen mukaan keskusteluun. Ohjaajan on myös tasapainoitava keskustelun aiheen kanssa; toisaalta on hyvä pysyä teemassa, jotta ihmiset eivät turhaudu, toisaalta spontaania muistelua tai ideointia ei kannata pysäyttää. Ennen keskustelun lopettamista, on hyvä varmistaa, että kaikki ovat sanoneet sanottavansa. Tapaamisia suunnitellessa kannattaa huomioida, että osallistujien keskinäiseen vuorovaikutukseen voi vaikuttaa esimerkiksi istumajärjestyksellä ja tilan sisustuksella.

Ryhmän kanssa on hyvä pohtia, kannattaako jotkut keskustelut nauhoittaa tai videoida. Tallenteita voidaan käyttää esimerkiksi perinnetiedon tallentamiseen tai paikallishistorian keräämiseen. Niiden pohjalta on myös helpompi rakentaa Aistien-tila.

Opiskelijaryhmän toteuttamasta tilasta

Laurean ensimmäisen vuoden sosionomiopiskelijat tekivät yhden oppimistehtävän monikulttuurisuusopinnoissa Aistien-menetelmän avulla. Opiskelijoita oli 58 hengen ryhmä ja he toimivat 5-6 hengen ryhmissä. Opiskelijat valitsivat kohdekulttuurinsa ja löysivät tätä vähemmistökulttuuria edustavan yhteistyökumppanin itse. Ensin ryhmä tutustui vähemmistön taustaan, kulttuuriin, historiaan ja elämäntilanteeseen vähemmistönä Suomessa. Sen jälkeen ryhmä haastatteli vähemmistökulttuurin edustajaa tai edustajia. Yhdessä maahanmuuttajan kanssa ideoitin ja rakennettiin moniaistinen elämysympäristö maahanmuuttajien muistojen pohjalta.

Tila rakennetaan yhdeksi päiväksi Laurean Aistien-tilaan ja sinne kutsuttiin sekä yhteistyökumppanit, heidän valitsemansa vieraat sekä osa opiskelijoista opiskelijaryhmästä. Projekti onnistui hyvin siihen nähden, että opiskelijoita oli melko paljon, ja aikataulu oli melko tiukka. Projekti toimi kuitenkin toiminnallisena tapana tutustua vieraaseen kulttuuriin. Myös yhteistyökumppaneilta saatiin yleensä positiivista palautetta – vaikka osassa Aistien-tilojen suunnittelua ja rakentamista heidän roolinsa jäi pieneksi. Tämän ensimmäisen pilotin jälkeen tehtävää on muokattu mm. siten, että opiskelijaryhmä tekee yhteistyötä kotouttamiskoulutuksessa olevan ryhmän kanssa.

5.3 Muistojen, tiedon ja muun tapaamisissa kertyneen aineiston muuntaminen Aistien-tilaksi

Prosessin seuraava vaihe on valita teema, josta ryhmä haluaa työstää Aistien-tilan. Keskusteluissa on saatettu sivuta monia teemoja ja materiaalia on voinut tulla paljon etenkin, jos muistelijoina on useampi tai muistelukertoja on ollut useita. Yhdessä ryhmän kanssa sovitaan, minkä muistelu-materiaalista nousevan teeman ympärille tila rakennetaan.

Tarkoituksena on, että ajatukset tai muistot konkretisoitetaan tilaksi, joka tuottaa itselle ja muille kävijöille positiivisia kokemuksia. Toisaalta, koska tila perustuu aina yhden henkilön tai ryhmän ajatuksiin, on sen tarkoituksena myös herätellä ajatuksia ja keskustelua tilassa vierailevien ihmisten kesken.

Useimmiten fyysinen tila syntyy monen eri tahon yhteistyönä. Materiaaleja, kuten verhoja, valaisimia ja pienesineitä, kannattaa ensin etsiä organisaation ja lähiympäristön ”nurkista”. Esineitä voi myös lainata tilan toteuttajilta tai esimerkiksi erilaisilta yhdistyksiltä. Usein joudutaan tilaa vielä täydentämään hankinnoilla sekä uutena että kirpputoreilta.

Menetelmässä ei käytetä monimutkaista teknologiaa, mutta silti tekninen osaaminen on varmistettava. Laitteisiin tutustuminen yhdessä ja tilan testaus tai harjoittelu auttaa teknisen toteutuksen onnistumista.

Mikäli tila rakennetaan julkiseen paikkaan, tila kannattaa aina rakentaa ja testata etukäteen ennen kuin se avataan yleisölle. Tällainen testausvaihe toimii myös oman joukon tai lähipiirin kanssa tilan avajaistilaisuutena. Tarvittaessa tilaa voidaan vielä tällöin muokata.

Paikallismuistoja ja kesäteatteria

Letkun kylällä Tammelassa kylätalo Pirtin ja kylän historiaa muisteltiin 90-vuotismerkkipäivän kunniaksi osana hankkeen pilottitoimintaa. Muistelutarinoita ja ajankuvausta hyödynnettiin kylän oman kesäteatterinäytelmän käsikirjoittamisessa. Kesäteatterin tarina linkittyi siten kylälaisten kokemuksiin ja tarinat tulivat esille myös näytelmän kerronnassa.

Aistien-tilan rakentaminen yhdistää tekijöitä

Sajaniemen Taidemäellä sauna-aiheinen Aistien-tila rakennettiin kylätalon käyttäjien kanssa yhdessä. Kyläläiset osallistuivat tilan tekemiseen oman kiinnostuksensa tai osaamisensa pohjalta. Tilan rakentaminen aloitettiin tutustumalla aiheeseen toiminnallisten iltojen kautta. Yhdessä tehtiin mm. saippuaa, tuohipesimiä ja tutustuttiin paikallisen kirjailijan Sakari Pälsin sauna-aiheisiin teksteihin. Tilan rakentamisesta vastannut ohjaaja kyseli ihmisiä mukaan tilan tekemiseen. Osa rakensi tilan puitteet kuten lauteet, seinät ja pärekaton. Osa puolestaan hankki saunomiseen liittyviä esineitä ja valokuvia. Rakentamisprosessin aikana jokainen sai osaltaan tuoda omia ja kuulla toisten kokemuksia ja näkemyksiä suomalaisesta saunasta vuosien varrelta. Tilan tekemisestä muodostuikin pitkä ja laaja prosessi, mutta samalla siitä syntyi tekijöitä innostava ja yhdistävä matka. Tilan rakentaminen yhteisönä vaatii aikaa ja taitavan ohjaajan vetämään tekemistä.

5.4 Prosessin päättäminen

Hyvä lopetus on onnistuneelle prosessille yhtä tärkeää kuin hyvä ja innostava aloitus. Intensiivinen työskentely saattaa johtaa tilanteeseen, jossa tapahtuman jälkeen ei enää jakseta ja muisteta kokoontua ryhmätapaamiseen palautteen antoa varten. Tämän vuoksi kannattaa valmistella myös ryhmätyöskentelyn lopettaminen etukäteen ja sopia ryhmässä siitä, miten prosessi päätetään.

Prosessia lopettaessa tulee myös sopia seuraavista asioista:

- Jääkö tila jonkun tahon käyttöön osittain tai kokonaan?
- Mitä tapahtuu tilan tavaroille: mitä tehdään hankituilla esineillä ja miten lainaesineet palautetaan?
- Voidaanko tilassa käytettyjä tai kerättyjä sähköisiä materiaaleja tallentaa ja hyödyntää jatkossa?
- Miten prosessi on dokumentoitu ja kenen käyttöön se jää?

Palautekeskustelu kannattaa sopia sellaiseen ajankohtaan, että ihmiset ovat ehtineet hiukan levätä työskentelyn jälkeen. Toisaalta se ei kuitenkaan saisi venyä, jotta ihmiset eivät unohda sanottavaansa. Kun rakentaminen toteutetaan yhteisönä, on tärkeää kiittää kaikkia tekemiseen osallistuneita henkilöitä. Tärkeää on kiittää myös kaikkia yhteistyökumppaneita.

5.5 Vihjeitä prosessin vetäjälle

Prosessin vetämistä helpottaa hyvä suunnitelma toteutuksen eri vaiheista. Toisaalta vetäjän tulee olla avoin ryhmästä nouseviin tarpeisiin ja valmis muuttamaan suunnitelmaa sen mukaan.

Jotta kaikki eri osapuolet ymmärtävät ja ovat tietoisia siitä, mitä ollaan tekemässä, vetäjän tehtävänä on huolehtia hyvästä tiedottamisesta koko prosessin ajan.

Innostunut vetäjä rakentaa myös ryhmäläisten innostumista ja sitoutumista yhteiseen tekemiseen. Innostumiseen ja sitoutumiseen vaikuttaa se, että toiminnan tavoitteet ovat selvät ja ne koetaan mielekkäiksi ja tärkeiksi. On tärkeää, että ryhmän työskentelyn tavoitteista, pelisäännöistä ja aikatauluista on sovittu yhdessä.

Tutustumalla ryhmän ja yhteisön jäseniin vetäjä oppii tuntemaan myös heidän osaamisensa (valokuvaus, käden taidot jne.), mikä auttaa tilan rakentamisessa. Tekijöiden vahvuuksien löytäminen vaatii kuitenkin aikaa ja luottamuksen syntymistä. Kannattaa rohkeasti luottaa tekijöiden potentiaaliin.

Usein toiminnasta innostutaan, kun sen hyöty itselle ja lähiyhteisölle ymmärretään. Siksi Aistien-tilan kohdalla on mietittävä ns. yleisen hyödyn lisäksi, mitä kukin toimija henkilökohtaisesti toiminnalta saa.

Innostumista ruokkii myös palautteen antaminen.

6. MENETELMÄN TAUSTALLA

Aistien-menetelmä on kehitetty monialaisessa verkostossa yhteistyönä. Kehittämistyön taustalla on tämän päivän yhteiskuntaan ja oppimiseen liittyviä ilmiöitä: muun muassa kansainvälistyminen ja paikallisen yhtenäiskulttuurin murtuminen ovat vaikuttaneet siihen, että ihmiset ja yhteisöt joutuvat pohtimaan omaa identiteettiään. Sosiaalialan viitekehyksessä Aistien-menetelmän taustalta löytyy muun muassa multisensorisen työn ja sosiokulttuurisen innostamisen menetelmät.

Yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet myös oppimiseen siten, että oppimisesta on tullut elinikäinen ilmiö. Erilaisia avoimia oppimisympäristöjä tarvitaan. Toisaalta elämyksellisyyttä kaivataan oppimisen tueksi myös perinteiseen koulumaailmaan.

6.1 Sosiokulttuurinen innostuminen

Aistien-menetelmän ajatuksena on edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta ja yksilöiden voimaantumista. Sitä voidaan tarkastella myös sosiokulttuurisen innostamisen viitekehyksen kautta. Sosiokulttuurisella innostamisella tarkoitetaan yksilön tai ryhmän omaehtoisen toiminnan tukemista. Ajatuksena on se, että mukana olevat ihmiset kehittävät itse omaa asemaansa. Periaatteena on, että toiminta käynnistyy, suunnitellaan ja toteutetaan ihmisten tarpeiden mukaan. Sosiokulttuurista innostamista tarvitaan erityisesti silloin, kun ihmisen omat voimavarat eivät siihen yksin riitä. (Kinnunen ym. 2003, 17-18).

Innostajan rooli on saada ihmiset motivoitumaan yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Hänen tulee tunnistaa ryhmädynamiikkaan liittyviä ilmiöitä ja tätä kautta tukea ryhmän toimintaa. On tärkeää rohkaista yksilöitä vuorovaikutukseen ja avoimeen dialogiin. Innostajan ei välttämättä tarvitse olla palkattu tai etukäteen sovittu henkilö. Ryhmätoiminnan alussa tarvitaan kuitenkin joku erityisen aktiivinen henkilö, joka voi toimia ryhmän innostajana. Johtajuus voi myös tilanteesta riippuen olla jaettua johtajuutta, jolloin innostajan rooli voi jakautua useammille henkilöille. (Kinnunen ym. 2003, 27.)

Mediapajan toteuttama luontotila

Heinolan kansalaisopiston Mediapaja-työpajalla toteutettu luontotila toimi toteutusvaiheessaan yhdessä tekemisen prosessina työpajalaisille. Luonto aiheena on kaikille jollain tavalla tuttu ja siitä oli helppoa herättää keskustelua. Tila suunniteltiin ja koottiin yhdessä työpajalaisten ja työpajan ohjaajien yhteistyönä huomioiden jokaisen mielipiteet ja ajatukset. Samalla tavoin valmiissa tilassa syntyi paljon keskustelua aiheen tuttuuden vuoksi.

Yksi sosiokulttuurisen innostamisen keskeisimmistä käsitteistä on dialogi. Siinä on kysymys ihmisten välisestä hedelmällisestä vuorovaikutuksesta. Tärkeää on kuunnella ja tulla kuulluksi. Vetäjän - samoin kuin kaikkien ryhmään osallistujien - tulisi pyrkiä tasavertaiseen vuorovaikutussuhteeseen muiden toimijoiden kanssa. Kinnunen ym. (2003, 19) jakavat dialogin yhteisön näkökulmasta horisontaaliseen ja

vertikaaliseen. Yhteisön jäsenten sisäinen dialogi kuvataan horisontaalisena. Olennaista on myös dialogi, joka tapahtuu yhteisön ja sen toimintaympäristön välillä, sillä yhteisön kehittyminen ja kyky kulttuurin luomiseen syntyy sen kommunikoinnista toimintaympäristön kanssa. Tällainen dialogi on vertikaalista.

Kuva: Rovaniemen sauna-aiheisessa teltassa kerättiin muistoja. Lapin maakuntamuseo/Jukka Suvilehto

Sosiokulttuurisen innostamisen avulla voidaan tukea myös ihmisten integroitumista johonkin tiettyyn yhteisöön tai yhteiskuntaan. Olennaista on vanhan ja uuden kulttuurin yhtymäkohtien löytäminen ja niiden pohjalta toimiminen arjessa.

Aistien-menetelmä työmenetelmänä innostaa ihmisiä työtään itselleen tärkeitä asioita – pohtimaan asioita yhdessä, mutta myös kutsumaan muita ihmisiä keskusteluun mukaan. Tärkeää on dialogin syntyminen sekä yhteisön sisällä että toimintaympäristön kanssa.

6.2 Identiteettineuvottelu

Aistien-menetelmän tarkoituksena on, että yksilöt ja ryhmät voivat yhdessä pohtia, mikä on heille tärkeää, yhteistä, yksilöllistä tai erilaista verrattuna muihin. He voivat tarkastella omia arvojaan ja juuriaan. Tällainen identiteettineuvottelu on merkityksellistä nyky-yhteiskunnassa erilaisille ryhmille. On esitetty, että postmodernissa maailmassa kansallinen tai paikallinen yhtenäiskulttuuri on murtumassa ja muutoksen kohteena. Kun ihminen määrittelee itseään oman elämäntapansa, työnsä, harrastustensa jne. perusteella, rakentuu myös hänen identiteettinsä pitkälti yksilöllisesti. Esimerkiksi kulttuurintutkija Stuart Hall (1999) puhuu identiteetistä ”liikkuvana juhlana”, jolloin identiteetin määrittely on positiivinen koko elämän jatkuva ja vuorovaikutuksessa tapahtuva prosessi.

Ei kuitenkaan voida ajatella, että ihminen pystyy määrittelemään oman identiteettinsä kokonaan itse, vaan kyse on kaksijakoisesta prosessista. Richard Jenkinsin (2008) yleisen identiteettiteorian mukaan identiteetit syntyvät ”ulkoisten” eli yhteiskunnallisten monin tavoin välittyvien määrittelyjen ja ”sisäisten” eli omien määritelmien kohtaamisten tuloksena. Modernit yhteiskunnat ovat yhä heterogeenisempia, jolloin luokittelut ja niiden tuottamat identiteetit ovat tapa tehdä selkoa yhä monimutkaisemmasta maailmasta (ks. myös Haikkola 2012).

Aistien-menetelmän avulla arvoista ja normeista, sekä yhteisön historiasta puhumalla ja niitä näkyvästi tekemällä pyritään tukemaan erilaisia ryhmiä identiteettineuvottelussa. Tämä on tärkeää vähemmistöryhmien jäsenille, koska he

joutuvat uudessa yhteiskunnassa ja elämäntilanteessa pohtimaan identiteettiään uudelleen. Identiteettineuvottelua käyvät myös valtaväestön edustajat eri elämäntilanteissa pohtiessaan, mikä on lähiyhteisön tai suomalaisuuden merkitys globalisoituvassa maailmassa.

6.3 Moniaistinen työ

Moniaistisuus eli multisensorisuus tarkoittaa monen aistin kautta yhtäaikaaisesti saatua aistikokemusta. Käytännössä ihminen havainnoi ympäristöään jatkuvasti eri aistien välityksellä. Sosiaalialalla multisensorinen työ liitetään yleensä vammaistyöhön, jossa tehdään paljon aisteihin ja elämyksiin perustuvaa opetus-, kuntoutus- ja terapiatyötä. Tavoitteena on rentoutuminen sekä toisaalta oppiminen ja aktivointi. Musiikki, draama ja tanssi sekä erilaiset muistelu- ja eläytymismenetelmät kuuluvat multisensorisen työn menetelmiin. (ks. esim. Sosiokulttuurinen multisensorinen työ 2006)

Moniaistisuutta voidaan siis käyttää rentoutuksen ja hyvinvoinnin tuottamiseen. Moniaistisuus tukee myös muistelu-työtä. Eri aistien kautta saadut elämykset aktivoivat muistojä. Muistelussa voidaan käyttää mm. kuvia (valokuvat, kartat, symbolit, posterit), ääniä (laulut, lintujen ja eläinten äänet, tuuli/myrsky/sateenropina, kulkuneuvojen äänet, erilaisten teknisten laitteiden äänet), sanoja (paikannimet, kuuluisat ihmiset, tarinat, skandaalit, runot), makuja (ruoka, juoma, karamellit, epätavalliset, eksoottiset maut), tuoksujä (parfyymit, yrtit, kukat, ruuantuoksu), kosketusta (erilaiset tekstiilit, lämpö, ihmisen tai eläimen kosketus) ja liikettä (pelit, tanssi, työn tekemiseen liittyvät kuten konekirjoitus, kutominen, uskonnolliset rituaalit) (Mapping memories).

Moniaistisuutta on hyödynnetty paljon myös oppimistiloissa ja oppimisessa. Käyttämällä samanaikaisesti useita aisteja aktivoivia elementtejä voidaan tukea ja tehostaa oppimista.

Aistien-hankkeessa kehitettiin toimintamallia, jossa moniaistisia elämyksellisiä ympäristöjä olisi mahdollisimman helppo rakentaa ja hyödyntää. Esimerkiksi sähköisen äänijä kuvamaailman hyödyntäminen tekee tilasta helposti muokattavan.

Kielikahvilassa opitaan mukavassa ympäristössä

Kielten opetuksessa moniaistisuutta on hyödynnetty Heinolan kansalaisopistossa ja Laurea-ammattikorkeakoulussa kielikahvilassa. Kielikahvilassa on kahvilaan liittyviä tarvikkeita, taustalla kuuluu kahvilan ääniä ja seinälle on heijastettu kuva kahvila-miljööstä. Tilassa harjoitellaan kielen käyttämistä aidon tuntuksessa tilanteessa.

6.4 Muistelutyö

Muistelu tarkoittaa toimintaa, jossa muistoja palautetaan mieleen sekä jaetaan muiden kanssa. Muistelutyö menetelmänä aktivoi osallistujia muistelevaan heitä kiinnostavia aiheita. Se on ajattelun ja puhumisen prosessi, joka rakentaa identiteettiä, yhdistää menneisyyttä nykyisyyteen ja tuo esille eletyn elämän.

Muistelutyötä toteutetaan usein vanhustyössä ryhmätoimintana. Esimerkiksi Lontoossa toimiva Age Exchange -keskus sekä Muistojen talo Kotkassa ovat olleet muistelutyön kehittämisen uranuurtajia. Muistelun tueksi on kehitetty esimerkiksi Muistojen rasia -toimintaa. Siinä osallistujat rakentavat omista tärkeistä muistoistaan laatikon, jossa voi olla valokuvia, kirjeitä, esineitä, ym. henkilökohtaisesti merkityksellisiä asioita. Nykyään on kehitetty myös erilaisia verkkopohjaisia välineitä omien muistojen keräämistä ja jakamista varten.

Muistelun avulla voi pohtia omaa elämänkulkuaan ja samalla jakaa kokemuksia toisten kanssa. Ryhmässä muistelu auttaa suhteuttamaan omia kokemuksiaan muiden kokemuksiin. Muistelun avulla voidaan käsitellä oman elämän suhdetta historian tapahtumiin. Muistelu voi olla myös ajanvietettä ja ihmisten välistä kanssakäymistä, jonka avulla voidaan solmia tai lujittaa ystävyyssuhteita. (Ukkonen 2000, 11-12.)

Muistelemine voi herättää onnen tunteita ja se voi pitää elämässä toivoa yllä. Toisaalta muistelemine voi aktivoida surun kokemuksia, joiden läpikäyminen voi auttaa hyväksymään menetykset tai ainakin elämään niiden kanssa. (Koskinen, Aalto, Hakonen & Päivärinta 1998, 185.) Muistelu lisää arkielämän tarkoituksellisuuden tunteen kehittymistä.

Muistelua voidaan toteuttaa jäsentävällä ja ratkaisukeskeisellä tavalla. Jäsentävällä muistelulla pyritään kokonaisvaltaiseen elämän hahmottamiseen ja hyväksymiseen elämän kaikkine niin hyvine kuin huonoine puolineen. Ratkaisukeskeisellä muistelulla pyritään ongelmatilanteiden pohdiskeluun ja löytämään soveltavia ratkaisuja nykyisiin ongelmiin aiemmin opituista ratkaisumalleista. (Heikkinen & Rantanen 2003, 215-216.)

Yhden tai useamman aistin heiketessä, voi muiden aistien merkitys kasvaa. Yksilö muistaa mieliruuat ja musiikin, kosketus muistuttaa aikaisemmasta kosketuksesta. Tutut tavat tuovat muistoja ja mielikuvia menneestä elämästä tähän päivään ja esimerkiksi valokuvat tai pienet esineet vahvistavat henkilön käsitystä itsestään ja historiastaan. Vastavuoroisuuden kokemukset muistelussa lisäävät osallisuutta ja ikääntyvä voi muistelussaan jakaa kokemuksellista viisautta toisille ihmisille.

Muistelua voidaan toteuttaa sekä yksilö- että ryhmäkohtaisena. (Liikanen 2007, 160)

Moniaistisen tilan rakentamisprosessi voi olla pienen ryhmän yhteinen muisteluprosessi, jossa muistelutyön tuloksista rakennetaan moniaistinen ympäristö. Toisaalta valmis tila voi toimia inspiroivana miljöönä muistelulle ja sadutukselle (storycrafting). Eri sukupolvien kohtaamispaikkana moniaistinen tila, vaikkapa 1950-luvun henkinen suomalainen koti, toimii ajatuksia herättävänä ja kokemusten jakamista innoittavana ympäristönä. Muistelua ei tarvitse rajata vain ikäihmisten kanssa tehtäväksi työmenetelmäksi – muistelu yhdistää ja voimaannuttaa eri-ikäisiä ihmisiä ja muistojen jakaminen toimii erinomaisesti myös sukupolvia yhdistävänä toimintana.

6.5 Avoimet oppimisympäristöt

Avoimilla oppimisympäristöillä tarkoitetaan kokonaisuutta, jolla mahdollistetaan muodollinen ja ei-muodollinen oppiminen, osallistuminen ja sitä tukeva toiminta. Yhteiskunnan nopeassa muutoksessa elinikäinen oppiminen on osoittautunut tärkeäksi. Aktiivisena kansalaisena toimiminen vaatii jatkuvaa uuden tiedon ja taidon omaksumista. Tässä korostuvat muodollisen, ei-muodollisen ja vertaisopetuksen vuorottelu. Erityisesti aktiivisten ikääntyvien määrän lisääntyminen tuo uusia vaatimuksia vapaaseen sivistystyöhön, aikuiskoulutukseen ja kunnallisiin kirjastoihin. (Avoimissa oppimisympäristöissä aktiivisiksi kansalaisiksi)

Oppimisympäristöä voi tarkastella fyysisenä, psyykkisenä, sosiaalisena ja /tai teknisenä ympäristönä. Avoimet oppimisympäristöt eivät ole sidottuja fyysiseen tilaan, mutta antavat mahdollisuuden hyödyntää niitä uusin keinoin. Fyysisiä tiloja on mahdollisuus muokata erilaisten tarpeiden mukaan. (Saloniemi 2011, s. 13-14)

Aistien-menetelmässä kiinteästä tai siirrettävästä fyysisestä tilasta voidaan muokata teknologiaa hyödyntämällä moniaistinen oppimistila.

Tilan rakentamisprosessi toimii avoimena oppimisympäristönä, jossa oppijat luovat itse vertaisverkkona toimien ja omaa asiantuntijuuttaan jakaen yhteisen tilan. Tilan suunnittelussa ja luomisessa oppijat voivat myös itse asettaa tavoitteensa ja huolehtia niiden saavuttamisesta. (Saloniemi 2011, s. 13) Tilojen moniaistisuus, elämyksellisyys ja viihtyisyys innostavat myös sellaisia ihmisiä oppimaan, joita perinteinen oppimistapa ei motivoi. Moniaistisuus voi toimia apuna myös henkilöille, joilla on oppimis- tai keskittymisvaikeuksia.

Moniaistista tilaa kehitettäessä pyritään siihen, että tila antaisi uusille käyttäjäryhmille mahdollisuuden olla muokkaamassa julkista tilaa ja tehdä siitä oman näköinen. Esimerkiksi kirjastossa, koulun aulassa tai palvelutalossa moniaistinen tila voisi olla asukkaiden muokattavissa. Moniaistisen tilan kehittäminen haastaa myös erilaiset oppilaitokset miettimään omia tilojaan avoimina oppimisympäristöinä. Tilaan voi kutsua oppilaitoksen ulkopuolisia ihmisiä ja näin mahdollistetaan erilaisten ihmisten kohtaaminen ja toisiltaan oppiminen.

6.6 Moniaistisuus oppimisessa

Aistien-menetelmän taustana ovat elämyksellinen, kokemuksellinen, yhteisöllinen ja projektioppiminen. Menetelmässä hyödynnetään ihmisten tilanteessa kokemaa elämystä, sekä sen herättämiä aikaisempia kokemuksia ja tunteita. Moniaistinen ympäristö voi toimia yhteisöllisyyden

edistäjänä ja sitä kautta oppimisen väylänä. Kokemuksia, tunteita ja näkemyksiä jaetaan moniaistisessa ympäristössä ihmiseltä toiselle. Yksilön oppimiseen vaikuttaa vahvasti yksilön oppimistyyli. Erilaisia oppimistyyliä ovat audittiivinen (kuuloaisti), visuaalinen (näköaisti) ja kinesteettinen (koko vartalon liikkeet) oppimistyyli. Oppija hankkii tietoa ja muistaa asioita aistien kautta. Usein jokin aisteista on toisia dominoivampi. Oppimistyylien huomioiminen opetuksessa tarkoittaa käytännössä opetusmentelmien monipuolisuutta, opiskelijan tietoisuutta omasta oppimistyylistään ja erityisesti oppimaan oppimisen tuomista osaksi koko oppilaitoksen kulttuuria. Opettajalla on tärkein rooli oppimisympäristön luomisessa mahdollisimman otolliseksi.

Fyysisellä oppimisympäristöllä on sitä suurempi merkitys oppimisprosessissa, mitä enemmän oppijalla on vallalla visuaalinen oppimistyyli. Fyysisen tilan kautta voidaan vaikuttaa keskittymiseen ja oppimista häiritseviin tekijöihin tekemällä tilasta oppimista tukeva. Hyvällä oppimisympäristöllä on suora vaikutus oppimisen edellytyksiin. (Kerola 2001, 131-132.) Ihminen saa jatkuvasti moniaistisesti informaatiota, joten myös oppiessa moniaistisuus tukee aivojen

toimintaa parhaiten (Shams & Seitz) Eri aistit aktivoivat ihmisen toimintoja eritavalla. Esimerkiksi äänet ja tuoksut aktivoivat oppijan liittämään tapahtumat aikaisemmin oppimiinsa asioihin muistojen kautta. Myös musiikki ja äänet herättävät tunteita ja havaintoja aikaisemmista kokemuksista, omasta persoonallisuudesta, odotuksista ja muista samanaikaisista ärsykkeistä. Tähän perustuukin musiikin ja äänen yhdistäminen opetustilanteisiin. (Lehtinen, Haapala & Dahlström 1993, 98-99.) Kahden aistikanavan kautta tuleva aistiärsytys on voimakkaampi kuin yhden aistin ärsyke.

Oppimistulokset paranevat sen mukaan, monenko aistin avulla opetusta havainnollistetaan:

- jos kuulee, muistiin jää 20 %
 - jos näkee, muistiin jää 30 %
 - jos sekä kuulee että näkee, muistiin jää 50 %
 - jos saa lisäksi puhua, muistiin jää 70 %
 - jos saa lisäksi tehdä itse, muistiin jää 90 %.
- (Luojuus, 2011)

Aistien-menetelmän käyttö paikallisen historian muistelussa

Sydänlammin kyläyhdistyksen toteuttamassa Aistien-tilassa, muisteltiin kylän oman tanssilavan, Untulan, historiaa. Lavalle rakennettiin Aistien-tila, jossa oli runsaasti 50 ja 60 -luvun tansseihin liittyviä esineitä, vaatteita, lehtiilmoituksia, valokuvia sekä kotiseutufilmi. Taustalla soi lavalla esiintyneiden artistien musiikkia, tuoksupurkeissa oli hajuvesiä sekä maistaisiksi tarjottiin sitruunasoodaa.

Tunnelmallinen ja osin nostalginenkin tila sai kävijät muistelemaan omia tanssimuistoja ja viihtymään tilassa. Rakentamisesta vastanneet kyläyhdistyksen väki toimi tilan emäntinä. He olivat itse viettäneet lavalla nuoruuttaan tai muuten tutustuneet lavan historiaan. Aistien-tilalla tarjottiin asukkaille mahdollisuus tutustua lavan historiaan ja merkitykseen alueella. Keskusteluissa peilattiin historiaa myös nykyhetkeen ja miten yhteisöt tai elämä ovat muuttuneet. Kyläyhdistys sai muistojen lisäksi kävijöiltä uutta tietoa ja aineistoa lavan historiasta.

7. AISTIEN-VERKOSTO

Aistien-menetelmää on kehitetty Aistien - Avoimia oppimisympäristöjä kehittämässä -hankkeessa vuosina 2011-2014.

Hanketta rahoitettiin Euroopan sosiaalirahastosta (ESR). Se kuuluu Manner-Suomen ESR-ohjelmaan, toimintalinjaan 3 ja sen Avoimissa oppimisympäristöissä aktiivisiksi kansalaisiksi -hankekokonaisuuteen. Hanketta koordinoi Laurea-ammattikorkeakoulu ja se toteutettiin yhteistyössä Vantaan kaupungin, Metropolia Ammattikorkeakoulun, Jyväskylän Setlementin / Heinolan kansalaisopiston, Hämeen Kylät ry:n, Päivälehden museon ja Lapin maakuntamuseon kanssa.

Aistien-hankkeessa toimijoilta saa neuvoja ja opastusta:

Minttu Rätty, Laurea-ammattikorkeakoulu,
minttu.ratty@laurea.fi

Sari Sivonen, Laurea-ammattikorkeakoulu,
sari.sivonen@laurea.fi

Jenny Saarela, Heinolan kansalaisopisto/ Jyväskylän Setlementti ry

Laura Verronen, Vantaan kaupunki: Lumon kirjasto

Heli Laurikainen, Hämeen Kylät ry,
heli.laurikainen@hameenkylat.net

Hanna Kyläniemi, Lapin maakuntamuseo,
hanna.kylaniemi@rovaniemi.fi

Ida Savolainen/Saila Linnahalmes, Päivälehden museo,
saila.linnahalmes@sanoma.fi

Hankkeen blogi ja www-sivut ovat käytössä osoitteissa:
www.aistienmenetelma.net
www.laurea.fi/hankkeet/aistien
<http://aistien.blogspot.com>

Laurea Tikkurila

Hankkeen hallinnointi, valtakunnallisesta kehittämistyöstä vastaaminen ja arviointi
- Pilotti: moniaistinen ympäristö monikulttuurisuusopetuksen ympäristönä ja avoimena oppimisympäristönä

Metropolia Hyvinvointiteknologia

tekninen kehittäminen, eri pilottien tekninen tuki, verkkototeutuksen kehittäminen

**Vantaan kaupunki:
Lumon
monitoimitalo**

Paikallishistoria
näkyväksi

**Vantaan kaupunki:
Vantaan Valo**

Teltta tuotteena

Työelämän
muutokset
näkyväksi

**Heinolan
kansalaisopisto**

Elämyksellinen
oppimisympäristö
esim.
kielenopetukseen

**Päivälehdän
museo**

Interaktiivinen
museokokemus

**Lapin
maakuntamuseo**

Muisti-tiedon
kerääminen
innovatiivisesti

Hämeen Kylät ry

Moniaistinen tila
kyläsuunnittelun
välineenä

Hankkeen projektiryhmä kokoontui Vantaalla marraskuussa 2012.

LÄHTEET

Ala-Opas, T. & Sirkkola, M. (toim.) *Sosiokulttuurinen multisensorinen työ: kokemuksia vammaistyöstä*. 2006. Hämeenlinna: Hämeen ammattikorkeakoulu, sosiaalialan koulutusohjelma.

Avoimissa oppimisympäristöissä aktiiviseksi kansalaisiksi, kehittämisohjelma -pdf. http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/EU-asiat/EUraKENnerahastot/ohjelmat/Kehittamisohjelmat/Avoimissa_oppimisymparistoissa_aktiiviseksi_kansalaiseksi_kehittamisohjelma.pdf

Haikkola, L. 2012. *Monipaikkainen nuoruus. Toinen sukupolvi, transnationaalisuus ja identiteetit*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-7658-9-6>

Hall, S. 1999: *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Heikkinen & Rantanen (toim.) 2003. *Gerontologia*. Helsinki: Duodecim.

Jenkins, Richard. 2008. *Social Identity*. London&New York: Routledge.

Kerola, K. (toim.) 2001. *Struktuuria opetukseen. Selkeys ja rakenteet oppimisen edistäjänä*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kinnunen, P., Penttilä, L., Rantala, J., Salonen, K. & Tervo, T. 2003. *Innostuskirja. Nyt!* Vantaa: Opintokeskus Kansalaisfoorumi.

Koskinen, S., Aalto, L., Hakonen, S. & Päivärinta, E. 1998. *Vanhustyö*. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto.

Kurki, L. 2000. *Sosiokulttuurinen innostaminen: muutoksen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.

Lehtinen, U., Haapala, M. & Dahlström R-M. 1993. *Aistien avulla oppimaan. Lähestymistapoja vaikeasti monivammaisten henkilöiden kehityksen tukemiseen*. Helsinki: Kirjayhtymä.

Lehtonen, Anna-Kaisu. 2010. *Muisteluryhmien merkitys ikääntyvien terveyden edistämisessä. Muisteluryhmät palvelutalo Suopursussa*. Laurea opinnäytetyö. https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/23344/Lehtonen_Anna-Kaisu.pdf?sequence=1

Liikanen, H-L. 2007. *Gerontologisen sosiaalitoimen pioneerit kentällä*. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA : Heikki Waris -instituutti.

Luojuus, M. 2011. *Pystynkö oppimaan? Opas meille kaikille* www.slideshare.net/MaaritLuojuus/pyop-netti

Mapping memories. Age-Exchange Centre. <http://www.ageexchange.org.uk/projects/past/mappingmemories/reminiscence.html>

Mykrä, T. & Hätönen, H. (toim.) 2008. *Opas opetusmenetelmistä*. Helsinki: Educa-Instituutti Oy.

Paavola, K. & Pennanen, K. 2012. *Kohtaamassa uutta! Moniaistinen tila sosiokulttuurisen innostamisen mahdollistajana*. Laurea-ammattikorkeakoulu. Laurea Tikkurila. Vantaa. Opinnäytetyö.

Salonimi, Kirsi. 2011. *Aktiivinen kansalaisuus ja avoimet oppimisympäristöt tulevaisuudessa: Aktiivi-hankkeen ennakointiraportti*. Kemi-Tornio ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja B. Raportit ja selvitykset 3/2011. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Shams, L. & Seitz, A. 2008. *Benefits of multisensory learning*. http://www.faculty.ucr.edu/~aseitz/pubs/Shams_Seitz08.pdf

Ukkonen, T. 2000. *Muistelu menneisyyttä rakentamassa*. Väitöskirja. Turun yliopisto.

KIRJOITTAJAT

Minttu Rätty

projektipäällikkö
Laurea-ammattikorkeakoulu

Sari Sivonen

projektikoordinaattori
Laurea-ammattikorkeakoulu

Jenny Saarela

projektikoordinaattori
Heinolan kansalaisopisto/ Jyränkölän Setlementti ry

Heli Laurikainen

kyläkehittäjä
Hämeen Kylät ry

Hanna Lundell-Reinilä

projektityöntekijä
Laurea-ammattikorkeakoulu

Satu Taipale

projektityöntekijä
Laurea-ammattikorkeakoulu

Hanna Kyläniemi

amanuenssi
Lapin maakuntamuseo

Ida Savolainen

palvelukoordinaattori
Päivälehdien museo

Laura Verronen

informaatikko
Vantaan kaupunki, Lumon kirjasto

Katarina von Konow

projektityöntekijä
Metropolia Ammattikorkeakoulu

Menetelmäopas on kirjoitettu Aistien - Avoimia oppimisympäristöjä kehittämässä -hankkeen projektiryhmän yhteistyönä. Kiitos kaikille yhteistyökumppaneille ja opiskelijoille, jotka ovat olleet mukana kirjoittamassa ja kommentoimassa opasta.

Minttu Rätty, Sari Sivonen, Jenny Saarela,
Heli Laurikainen & työryhmä

AISTIEN-MENETELMÄ

Aistien-menetelmä on suunnattu sinulle, joka haluat hyödyntää elämyksellisyyttä ja moniaistisuutta työssäsi tai järjestötoiminnassa. Aistien-menetelmä ja sen pohjalta rakennettava Aistien-tila sopivat sekä oppimisen tueksi että hyvinvoinnin edistämiseen. Menetelmän tarkoituksena on voimaannuttaa, tarjota elämyksiä sekä vahvistaa yhteistyötä eri toimijoiden kesken.

Aistien-menetelmää on kehitetty Aistien - Avoimia oppimisympäristöjä kehittämässä -hankkeessa. Laurea-ammattikorkeakoulun koordinoimassa hankkeessa toimivat lisäksi Jyränkölän Setlementti ry/Heinolan kansalaisopisto, Hämeen Kylät ry, Vantaan kaupunki, Lapin maakuntamuseo, Helsingin Sanomain Säätiö/ Päivälehdin museo sekä Metropolia Ammattikorkeakoulu. Hanketta rahoittavat Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja Euroopan sosiaalirahasto.

AISTIEN.

Vipuvoimaa
EU:lta